

Ricard Huerta, Alba Ambròs, Enric Font-Company

CEMENTIRI TÀPIES BARCELONA

*tot està relacionat,
fins i tot la vida
i la mort*

Cementiri Tàpies Barcelona

Ricard Huerta

Alba Ambròs

Enric Font-Company

VNIVERSITAT
E VALÈNCIA

IUCIE
Institut de Creativitat
i Innovacions Educatives

Cementiri Tàpies Barcelona

Edita:

Universitat de València

Institut Universitari de Creativitat i Innovacions Educatives

Autoria:

Ricard Huerta (Universitat de València)

Alba Ambròs (Universitat de Barcelona)

Enric Font (Universitat de Barcelona)

Arola Valls (Universitat de Barcelona)

Copyright dels textos:

els autors

Disseny i maquetació:

Robert Gordon

Heleni Munujos Vinyoles

Disseny de la coberta:

Enric Font-Company

Imatge de la coberta:

Ricard Huerta

Agraïments:

A tota la gent que fa possible aquest projecte, especialment a l'equip de Cementiris de Barcelona, a l'alumnat de la Universitat de Barcelona i a l'equip de la biblioteca del CRAI del Campus Mundet de la Universitat de Barcelona.

Tots els drets reservats / Copyright 2026

ISBN: 978-84-9133-829-1

DOI: <https://doi.org/10.7203/PUV-OA-9788491338291>

Aquesta obra està sota una llicència Creative Commons (CC BY-NC-ND)
Reconeixement - NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional.

Índex

1. Presentació	5
Ricard Huerta	
2. «Cementiri Tàpies Barcelona», una recerca multidisciplinària	11
Alba Ambròs	
3. Cultura visual i pedagogia crítica	29
Arola Valls	
4. El projecte fotogràfic «Cementiri Tàpies Barcelona» amb l'alumnat de l'assignatura Cultura Visual i Infància	37
Enric Font-Company	
5. Les fotografies de la comunitat educativa de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona	47
6. El projecte «Cementiris», una reivindicació dels espais de la memòria des de l'educació patrimonial	187
Ricard Huerta	
7. Sèrie <i>Alfabet Tàpies</i>	213
Ricard Huerta	

1

Presentació

Ricard Huerta

«Cementiri Tàpies Barcelona», Exposició al Cementiri de Montjuïc de Barcelona

L'exposició «Cementiri Tàpies» està conformada per tres àmbits diferents i complementaris: a) l'acció artística de Ricard Huerta; b) l'acció artística participativa per reunir les aportacions de totes les persones interessades a participar-hi, especialment l'estudiantat de la Universitat de Barcelona; c) les intervencions per difondre el projecte artístic i educatiu en el qual es conjuguen la creació artística, l'educació patrimonial i l'educació en arts.

a) Acció artística de Ricard Huerta

Les obres que presenta l'artista s'uneixen per integrar i defensar la idea del cementiri com un espai artístic, de respecte, de memòria i de record. El conjunt està format per 21 fotografies ampliades a 50 × 70 cm, produïdes en color. Es tracta d'imatges de diversos cementiris del món. Juntament amb les fotografies, s'hi presenten pintures sobre paper de 50 × 70 cm, basades en textos d'Antoni Tàpies, dins d'una sèrie titulada *Alfabet Tàpies*.

b) Acció artística participativa

Hem reunit les aportacions de totes les persones interessades a participar-hi. Les imatges procedeixen especialment dels col·lectius vinculats a la

Universitat de Barcelona (alumnat i professorat). Cada persona presenta una fotografia d'un cementiri que li resulti especialment atractiu de Catalunya. Pot ser un detall (una làpida, una escultura, qualsevol element indicador o curiós), però també una panoràmica, o bé alguna construcció (un mausoleu, nínxols, paratges). La recepció es fa a través d'un formulari Google Forms. A més de la fotografia, cada participant escriu un text molt breu explicant el motiu de la tria. Les fotografies s'exposen reproduïdes en paper a la Sala de les Carrosses del Cementiri de Montjuïc.

c) Intervencions en línia

Amb la finalitat de difondre el projecte artístic i educatiu «Cementiri Tàpies», en el qual es conjuguen la creació artística, l'educació patrimonial i l'educació en arts, s'hi generen debats i activitats participatives, tant presencials com mitjançant la implicació a les xarxes socials i en altres plataformes interactives. Aprofitem la implicació per reivindicar el cementiri com a potencial espai educatiu, com un lloc per a la memòria i el respecte, com un entorn de reflexió pacient. En el cas del Cementiri de Montjuïc, s'hi afegeix la importància que té aquest espai com a icona simbòlica de la ciutat.

Institucions i professionals implicats

L'exposició i la resta d'accions del projecte «**Cementiri Tàpies**», on es combinen la creació artística i l'educació en arts, formen part d'una recerca universitària compartida entre la Universitat de Barcelona i la Universitat de València. Arran del treball conjunt de Ricard Huerta amb Alba Ambròs i Enric Font, s'han pogut generar encontres i sinergies per concretar la proposta.

A més de la implicació acadèmica universitària, el projecte connecta amb les activitats del Cementiri de Montjuïc i de la resta de cementiris de Barcelona, espais icònics representatius de la ciutat i de la seva història, que resulten especialment apropiats per tirar endavant un projecte d'aquestes característiques.

Professionals que assessoren i participen activament en la creació del projecte «**Cementiri Tàpies**»:

Alba Ambròs
(Universitat de Barcelona)

Enric Font
(Universitat de Barcelona)

Marta Aladrén Ribas
(Cementiris de Barcelona, SA)

Adrià Terol Hernández
(Cementiris de Barcelona, SA)

En conferències i també en algunes classes s'anima l'alumnat de la universitat a participar-hi enviant una imatge i un brevíssim text explicatiu. També se'n fa difusió entre el professorat de la Universitat de Barcelona.

Intencions educatives i artístiques

Des del grup de recerca Creari duem a terme un estudi significatiu dels entorns en els quals eduquem, analitzant els elements que generen un atractiu especial. Estudiem entorns formals (aules, centres educatius) i informals (museus, centres d'art), així com espais físics (patrimoniais) o virtuals (internet). El potencial dels cementiris com a entorns educatius es basa sobretot en el fet que es tracta d'espais patrimoniais, amb una forta càrrega de memòria col·lectiva. És per això que cal aprofitar aquest potencial per difondre l'estima envers el patrimoni i, al mateix temps, aconseguir un respecte més gran envers les generacions que han fet possible la realitat actual.

L'aspecte i les característiques dels llocs on eduquem i aprenem ens ajuden a determinar quins elements provoquen situacions d'arrelament patrimonial. A vegades, la falta d'ajust entre els espais tradicionals i les urgències formatives actuals s'observa també quan

comprovem la manca de llocs permeables que realment aconseguixin integrar les apostes més atrevides i atractives. Aquesta realitat observable en tots els espais físics i geogràfics s'imposa igualment en els entorns dels cementiris, que també disposen d'un vessant virtual. Una anàlisi dels entorns reals i dels mateixos entorns en la seva deriva digital ens oferirà pautes des de les quals iniciar les accions necessàries per aconseguir reconèixer el valor de les alteritats, de les altres realitats, que sovint romanen ocultes.

Entre les possibilitats de difondre les accions del projecte hi ha la incorporació d'activitats didàctiques a les xarxes socials. També està prevista la visita a l'exposició de grups de col·lectius diversos (estudiants, tallers d'entitats culturals) que puguin estar interessats en les qüestions d'innovació educativa i de foment de la cultura inclusiva.

2

«Cementiri Tàpies Barcelona», una recerca multidisciplinària

Alba Ambròs

Pintura de l'Alfabet Tàpies. Font: Ricard Huerta.

Introducció. Tot està relacionat, fins i tot la vida i la mort

El cementiri com a espai patrimonial i educatiu ha estat el fil conductor d'una col·laboració interuniversitària i multidisciplinària per a la formació inicial de mestres dels graus en Educació Infantil i Primària de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona.

com a entitats patrimonials de gran valor (vegeu el capítol 5). A principis de l'any 2024, el professor Huerta contactà amb la professora Alba Ambròs i el professor Enric Font, de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona, per convidar-los a formar part de la iniciativa que havia pensat per celebrar el centenari del naixement de l'artista barceloní Antoni Tàpies. Huerta, que l'havia conegut i entrevistat personalment, li volia retre un homenatge a partir de la creació de pintures titulades *Alfabet Tàpies*. Antoni Tàpies és una figura universal que representa Barcelona, un artista reconegut per la seva rellevància i un teòric de primer nivell.

El professor Huerta, inspirat en els textos de l'artista sobre la mort, els cementiris i la memòria, en va fer una selecció que li va servir d'inspiració per elaborar 26 pintures, una per a cada lletra de l'alfabet. Cada lletra dialoga amb les frases escollides de l'artista (vegeu el capítol 6). D'aquesta manera és com Antoni Tàpies entra com un personatge més al projecte «Cementiris». Al mateix temps, es reivindica l'entorn patrimonial de la memòria dels cementiris de Catalunya. És en aquesta part en la qual col·laboren professors i estudiants de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona, atès que se'ls demana que facin fotografies dels cementiris de Catalunya per acompanyar l'exposició de l'*Alfabet Tàpies* de Ricard Huerta. El resultat és el naixement del projecte «Cementiri Tàpies Barcelona». La proposta es presenta als serveis educatius de Cementiris de Barcelona, SA, que se sumen a participar-hi amb propostes diverses (cedint espais dels cementiris per a l'exposició, fent visites guiades als cementiris, etc.).

Pintura de l'*Alfabet Tàpies*. Font: Ricard Huerta.

Un projecte de recerca universitari multidisciplinària

Les característiques dels llocs on eduquem i aprenem ens ajuden a identificar els elements que fomenten l'arrelament patrimonial i artístic. Sovint, la desconexió entre els espais tradicionals i les necessitats formatives actuals es fa evident quan observem la manca d'espais permeables capaços d'integrar propostes innovadores i atractives. Des de la formació inicial de mestres d'educació infantil i d'educació primària, és cabdal prendre'n consciència en l'àmbit personal per poder transferir-ho en un futur professional proper. Els cementiris són un d'aquests espais educatius que ens poden passar desapercebuts. Sigui en la seva dimensió física, geogràfica o virtual, el cementiri ens proporciona pautes per iniciar accions que permetin reconèixer el seu valor educatiu en arts i patrimoni. A més, permet contribuir també al desenvolupament de l'ODS 4, «Educació de qualitat», i l'ODS 11, «Ciutats i comunitats sostenibles».

«Cementiri Tàpies Barcelona» és un projecte de recerca multidisciplinari perquè inclou diverses assignatures dels graus de la Facultat d'Educació que hi han participat de manera transversal. En la menció d'Educació Visual i Plàstica

del grau en Mestre d'Educació Primària, a l'assignatura Cultura Visual i Infància, la proposta s'ha concretat en una activitat de creació fotogràfica, on l'alumnat participa en l'exposició fotogràfica que acompanya el projecte «Cementiri Tàpies» (vegeu el capítol 3). En el doble grau en Mestre d'Educació Infantil i Primària, a l'assignatura de tercer curs Didàctica de la Literatura Infantil i Juvenil, es va dur a terme una activitat en format de taller basada en l'*Alfabet Tàpies* de Ricard Huerta. Es parlà de la importància dels abecedaris per a l'ensenyament de la lectura i l'escriptura en els més petits, i es compararen amb les d'*Alfabet Tàpies* i també amb les inicials de Joan Brossa (Bordons, 2012) per analitzar les lletres de l'alfabet des de la seva projecció gràfica, cultural, com a mecanisme de comunicació i accés al món lletrat (Huerta, 2011).

Convidar els estudiants a desenvolupar la seva part creativa i reflexiva per col·laborar en el projecte era el que compartiren tots dos grups. Per complementar la formació als estudiants de les dues assignatures, s'organitzaren tres activitats conjuntes prèvies a l'exposició final.

IMATGES DEL SILENCI: EL CEMENTIRI, ESPAI EDUCATIU

Activitats a la Facultat d'Educació al voltant de l'exposició **TÀPIESCEMENTIRI**, un projecte artístic i educatiu de Ricard Huerta

Dimecres 2 d'octubre, 12:30 h
Educar al cementiri
Conferència de Ricard Huerta
 Biblioteca del Cementiri de Montjuïc,
 Museu de Carrosses Fúnebres.
 La xerrada vindrà precedida per una visita guiada, a les 10:00 h, pel Cementiri de Montjuïc amb els Serveis Educatius del Cementiri.
 Activitat oberta amb inscripció: aambros@ub.edu

Dimecres 2 d'octubre, 17:00 h
Imatges del Silenci. La memòria i el registre.
Taller amb Ricard Huerta
 Edifici Migdia 1. Aula 1103.
 Activitat oberta amb inscripció: enicfont2310@ub.edu

Divendres 25 d'octubre, 19:00 h.
Inauguració de TÀPIESCEMENTIRI
 Biblioteca del Cementiri de Montjuïc,
 Museu de Carrosses Fúnebres.
 Activitat oberta (no és necessària la inscripció).

Amb el suport de:
 Facultat d'Educació,
 XVIII Convocatòria d'Ajuts per a activitats acadèmiques, culturals i d'extensió universitària. Tardor 2024

Amb la participació de:

UNIVERSITAT DE BARCELONA Facultat d'Educació

Cementiris de Barcelona cementiri és ciutat

creari grup de recerca en pedagogies culturals

UNIVERSITAT ID VALÈNCIA

IUCIE Institut de Creativitat i Innovacions Educatives

Imatge: Ricard Huerta

Vols participar amb la teva fotografia en l'exposició TÀPIESCEMENTIRI...? Escribeu un correu a enicfont2310@ub.edu aambros@ub.edu

Cartell de les activitats del 2 d'octubre de 2024.

Imatges del silenci: el cementiri, espai educatiu recull les propostes formatives organitzades. El 2 d'octubre al matí es va fer l'activitat central: una visita al Cementiri de Montjuïc, guiada per Adrià Terol, membre de Comunicació, Relacions Institucionals i Memòria dels Cementiris de Barcelona. El nombrós grup d'estudiants i professorat va recórrer espais significatius del cementiri, aturant-se en tombes i mausoleus d'interès cultural, social i artístic.

Es va convidar tota la comunitat educativa de la Facultat d'Educació a assistir a les activitats organitzades.

A continuació, el Dr. Ricard Huerta va oferir la conferència «Educar al cementiri», on va destacar els aspectes visuals més rellevants del projecte. La conferència tingué lloc al mateix Cementiri de Montjuïc.

Adrià Terol guia la visita els estudiants i els professors al Cementiri de Montjuïc. Font: Enric Font.

Descoberta de la història dels panteons durant la visita guiada al Cementiri de Montjuïc. Font: Enric Font.

Conferència del Dr. Ricard Huerta al Cementiri de Montjuïc. Font: Alba Ambrós.

Un moment del taller *Imatges del silenci* amb els estudiants. Font: Alba Ambrós.

A continuació, el Dr. Ricard Huerta va oferir la conferència «Educar al cementiri», on va destacar els aspectes visuals més rellevants del projecte. La conferència tingué lloc al mateix Cementiri de Montjuïc.

A la tarda, les activitats van continuar amb *Imatges del silenci*. La memòria i

el registre, un taller impartit pel Dr. Ricard Huerta, on els estudiants del doble grau, juntament amb la professora Paula Jarrín, van reflexionar sobre el valor del silenci des d'una perspectiva vinculada a la creació contemporània. Aquesta activitat va tenir lloc a la Facultat d'Educació.

Exposicions del projecte «Cementiri Tàpies Barcelona»

Penso que una obra d'art hauria de deixar perplex l'espectador, fer-lo meditar sobre el sentit de la vida.

El resultat final del projecte ha culminat en una exposició itinerant a dos cementiris de Barcelona i a la biblioteca del CRAI de Mundet de la Universitat de Barcelona.

El 25 d'octubre de 2024 a la tarda, s'inaugurà l'exposició «Cementiri Tàpies» al Museu de Carrosses Fúnebres del Cementiri de Montjuïc. L'exposició estava formada per tres apartats complementaris. En primer lloc, una part de l'*Alfabet Tàpies* de Ricard Huerta.

En segon lloc, 73 fotografies de diversos cementiris de Catalunya fetes pels estudiants i la comunitat educativa de la Facultat d'Educació.

A la inauguració hi van assistir el mateix impulsor, Ricard Huerta; el director general de Cementiris de Barcelona, Miquel Trepà; la degana de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona, Silvia Burset; els comissaris de l'exposició, Alba Ambrós i Enric Font, i alumnat, entre d'altres.

A l'enllaç podeu llegir la [notícia](#) que se'n va escriure.

El 5 de febrer de 2025, l'exposició itinerà a la capella del Cementiri del Poblenou de Barcelona. Es mantingué la mateixa disposició de dos espais diferents de fotografies de cementiris i una part de l'*Alfabet Tàpies*, que s'adaptà a l'espai.

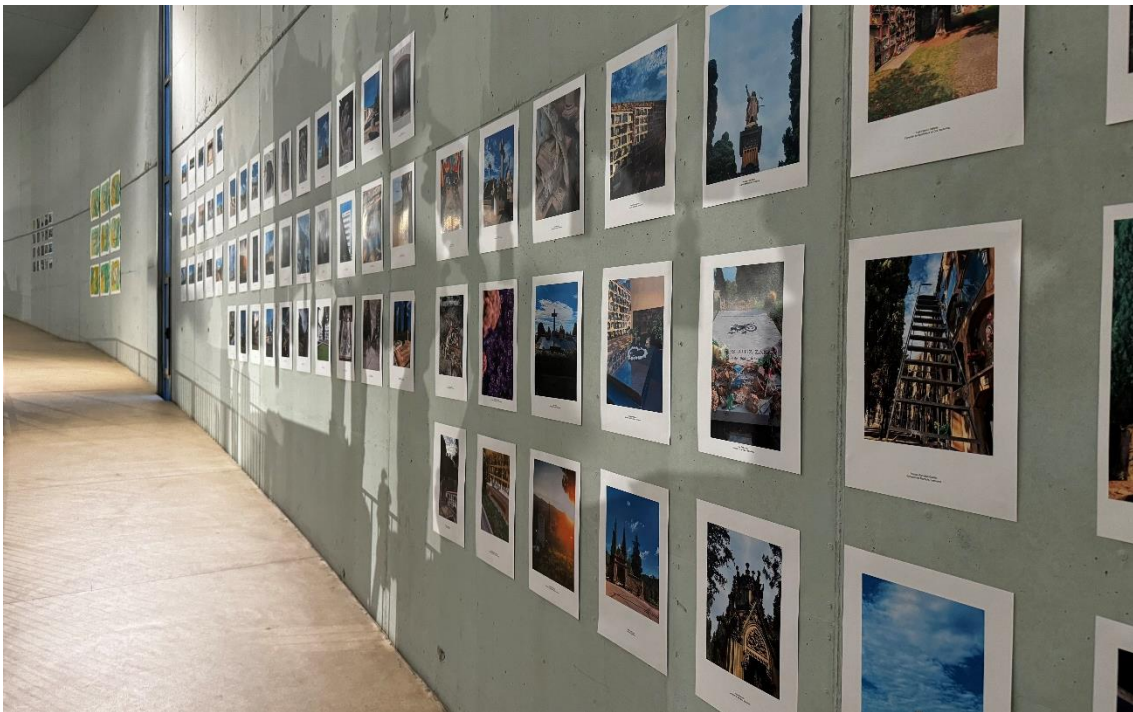
El 4 d'abril de 2025, l'exposició s'inaugurà al CRAI del Campus Mundet de la Facultat d'Educació i es pogué visitar fins al 4 de juny de 2025. A la inauguració hi participà la degana de la Facultat d'Educació, Ricard Huerta, els comissaris de l'exposició, la directora del CRAI de Mundet, els responsables dels serveis educatius de Cementiris de Barcelona, professorat de la facultat i, sobretot, l'alumnat protagonista.

A les pàgines següents podeu veure un recull d'imatges de les diverses exposicions.

En síntesi, hem parlat de patrimoni, memòria, silenci, cementiri, instant... Recerca en educació en les arts. Tot està relacionat, fins i tot la vida i la mort, l'art i l'educació.

Pintures de l'Alfabet Tàpies de Ricard Huerta a l'exposició «Cementiri Tàpies». Font: Alba Ambrós.

Fotografies de la comunitat de la Facultat d'Educació a «Cementiri Tàpies». Font: Enric Font.

Pintures de l'*Alfabet Tàpies* al Museu de Carrosses Fúnebres del Cementiri de Montjuïc.
Font: Alba Ambrós.

Ricard Huerta en el muntatge de l'exposició «Cementiri Tàpies». Font: Alba Ambrós.

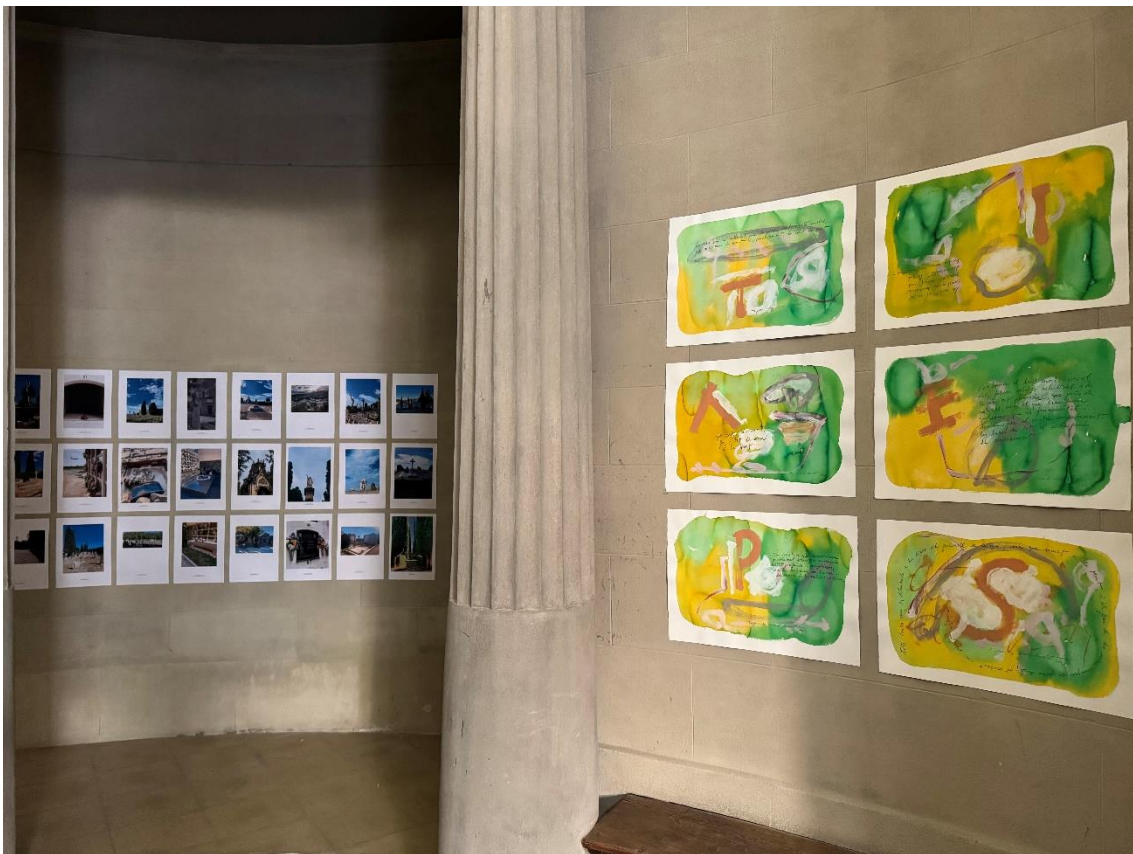
Inauguració al Museu de Carrosses Fúnebres. Font: Alba Ambrós.

L'estudiant Sara Gabañach signa la seva fotografia a «Cementiri Tàpies». Font: Enric Font.

Exposició «Cementiri Tàpies» al Cementiri del Poblenou, Barcelona. Font: Enric Font.

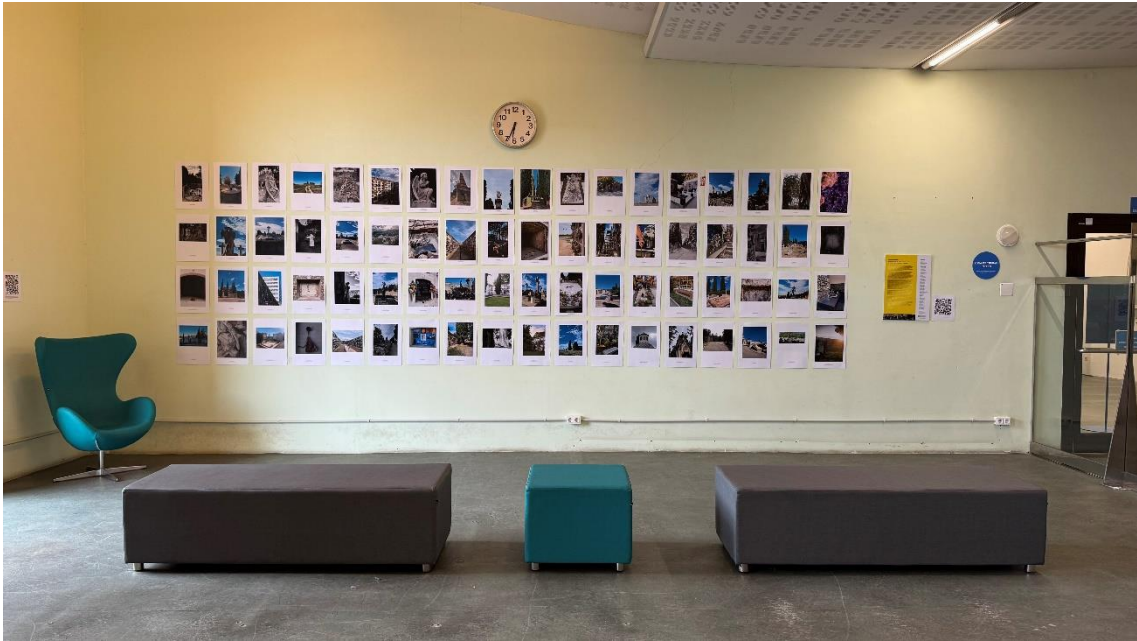
Exposició «Cementiri Tàpies» al Cementiri del Poblenou, Barcelona. Font: Enric Font.

Exposició «Cementiri Tàpies» al Cementiri del Poblenou, Barcelona. Font: Enric Font.

Exposició «Cementiri Tàpies» al Cementiri del Poblenou, Barcelona. Font: Enric Font.

Exposició «Cementiri Tàpies» al CRAI de la Facultat d'Educació de la UB. Font: Enric Font.

Inauguració de Silvia Buset, degana de la Facultat d'Educació de la UB, de l'exposició «Cementiri Tàpies» al CRAI de la Facultat. Font: Ricard Huerta.

Intervencions de l'alumnat de la Facultat d'Educació en la inauguració de l'exposició «Cementiri Tàpies» al CRAI de la Facultat. Font: Ricard Huerta.

Intervencions de Marta Aladren i Adrià Terol, de Cementiris de Barcelona, en la inauguració de l'exposició «Cementiri Tàpies» al CRAI de la Facultat d'Educació de la UB. Font: Ricard Huerta.

3

Cultura visual i pedagogia crítica

Arola Valls Bofill

El projecte entorn dels cementiris formulat a l'assignatura Cultura Visual i Infància de la menció en Educació Visual i Plàstica va ser proposat com una prolongació natural d'un procés de treball que, curs rere curs, se centra en l'anàlisi de la cultura visual i del paper que hi fa la imatge fotogràfica. D'aquesta manera, i en el context de l'assignatura, entesa com un espai idoni des del qual fomentar el pensament crític, el projecte obria una reflexió sobre la creació d'imatges i el seu vincle amb els discursos entorn de la memòria i la producció de sabers històrics sempre sota el paraigua epistemològic dels Estudis Visuals.

Així doncs, i a diferència d'un enfocament que concep les imatges exclusivament des del territori dels seus valors formals, l'assignatura pren com a punt de partida els postulats dels Estudis Visuals que, als anys noranta, van transformar l'anàlisi de la producció artística. Un projecte interdisciplinari que des d'aleshores ens permet revisar la imatge no com un element autònom, sinó com a part d'una xarxa cultural que escapa de limitacions i classificacions per comprendre'n la identitat múltiple i el valor cultural en relació amb els diferents «modes de veure» (BERGER, 2000).

El desplaçament de l'anàlisi de la visualitat cap a l'àmbit social —aquell que W. J. T. Mitchell va denominar *pictorial turn* (1994)— ens interessa en

el marc de l'assignatura Cultura Visual i Infància per la seva capacitat de ser extrapolat al camp de l'educació. En una societat mediatitzada per la imatge (DEBORD, 1995), pensem que els contextos d'educació formal ens exhorten a treballar amb, des de i a través de les imatges, traduint així el concepte de *pictorial turn* a la noció de *gir de la visualitat* en l'educació (FERNÁNDEZ, DIAS, 2016). En aquest sentit, l'Educació Visual i Plàstica ofereix un espai idoni per reflexionar sobre el paper que fan les imatges en la producció de coneixement i la seva influència en la construcció de discursos de diversa índole (identitaris, polítics o històrics, entre d'altres).

Des d'aquest punt de partida, i en el marc de l'assignatura, proposem entendre l'Educació Visual i Plàstica no només com un conjunt de sabers i competències, sinó com una autèntica «caixa d'eines», en el sentit que Michel Foucault proporcionava a aquest concepte en una entrevista a *Le Monde* el 21 de febrer de 1975:

Todos mis libros [...] son, si quiere, pequeñas cajas de herramientas. Si las personas quieren abrirlas, servirse de una frase, de una idea, de un análisis como si se tratara de un destornillador o de unos alicates para cortacircuitar, descalificar, romper los sistemas de poder, y eventualmente los mismos sistemas de los que han salido mis libros, tanto mejor.

Ariadna Flores Domínguez. Cementiri de Montjuïc, Barcelona.

Si aquesta idea portà el filòsof francès a concebre la seva obra com un instrument estratègic i funcional per interrogar el funcionament del poder i del saber (MOREY, 2014), aquesta mateixa definició ens permet pensar l'Educació Visual i Plàstica com una caixa d'eines des de la qual descompondre i recompondre coneixements a través de les imatges (VALLS, 2021).

Finalment, i fent encara un pas més enllà en el paper que creiem que les imatges han de tenir a les aules, l'assignatura parteix de la premissa de reconèixer la necessitat de reforçar dinàmiques pedagògiques a les escoles basades ja no merament en la reproducció cultural, sinó en la producció de discursos (GIROUX, 1992) que encaminin l'alumnat cap a la configuració d'una veu pròpia i cap a la inscripció de la seva subjectivitat en l'esfera cultural i pública.

Fotografia, memòria i absència

Des de l'aparició oficial de la fotografia el 1839 —data en què el científic i polític francès François Arago va presentar davant la Cambra dels Diputats del govern de França l'invent del daguerreotip—, les virtuts del nou mitjà van quedar vinculades a la possibilitat d'instituir-se com a objecte de rememoració, així com de convertir-se en document per a l'escriptura de la història. És en aquest sentit que podem afirmar que la imatge fotogràfica és concebuda especialment al llarg del segle XIX com un rastre indiscutible d'uns fets pretèrits que són també entesos com a veritats inqüestionables.

D'aquesta manera, la fotografia es constitueix al segle XIX com a instrument mnemotècnic gràcies a les promeses d'un mitjà que ha nascut per satisfer les aspiracions positivistes de la burgesia recent (per a la qual la fotografia representa el somni d'un llenguatge universal). Promeses entre les quals destaca el seu caràcter indicial i mimètic, així com la seva relació particular amb la captura del temps.

Des d'aquesta perspectiva —que en determinats àmbits s'allarga fins als nostres dies—, la fotografia representa la possibilitat d'un rastre fidel que esdevé, gràcies al registre de l'instant, una petjada permanent capaç de ser alhora suport i substitució de la memòria. Però és aquesta mateixa capacitat de fixar el temps la que situa el mitjà fotogràfic en una relació paradoxal no només amb la memòria, sinó també amb la mort. I és que, si bé

la fotografia té la capacitat d'embarassar el temps i de capturar vides en un instant determinat, interrompent el seu curs i alliberant-les del seu destí (BAZIN, 1960), preservant així el subjecte d'una segona mort —la de l'oblit—, altres interpretacions l'entenen en si mateixa com una *petita mort* (GIBBONS, 2007) o conceben directament el mitjà com una mena de *tanatografia* (DUBOIS, 1994). Des d'aquestes últimes perspectives, la fotografia seria en si mateixa un acte mortuori que, en congelar aquells moments irrepetibles, en subratllaria per sempre la finitud.

Tot i que des de la postmodernitat preval en l'anàlisi de la imatge fotogràfica la seva funció en tant que constructe cultural —contextualitzant el discurs de l'índex en la multiplicitat de factors que intervenen abans i després de la creació de la imatge (DUBOIS, 1983)—, la relació entre la fotografia, la memòria i la mort continua permeant l'ús que en fem en l'àmbit domèstic i familiar, en el qual la contextualització passa a un segon terme en favor de la primàcia de la seva capa figurativa que certifica que allò que hi veiem va existir (BARTHES, 1989). És en aquest sentit que la pràctica de determinades cultures de posar fotografies als cementiris pot ser explicada. I és també en aquesta direcció que la proposta de fotografiar cementiris opera com un nou gir addicional que afegeix noves capes de significat a través del registre d'aquells espais en els quals preval, precisament, l'absència.

Ariadna Solà Coll. Cementiri de l'Esquirol.

Referències

- BARTHES, R. (1989). *La cámara lúcida*. Paidós (obra original publicada el 1980).
- BAZIN, A. (1960). «The ontology of the photographic image» (trad. H. Gray). *Film Quarterly*, 13(4), pàg. 4-9.
- BERGER, J. (2000). *Modos de ver* (1a ed. en espanyol). Gustavo Gili (obra original publicada el 1972).
- DEBORD, G. (1995). *La sociedad del espectáculo* (trad. R. Vicuña). Ediciones Naufragio (obra original publicada el 1967).
- DUBOIS, P. (1994). *El acto fotográfico: De la representación a la recepción*. Paidós (obra original publicada el 1983).
- FERNÁNDEZ, T. M.; DIAS, B. (2016). «Aguas turbulentas: El encuentro entre el giro educativo en el arte y el giro de la visualidad en la educación». *Artnodes*, 17, pàg. 8.
- FOUCAULT, M. (1985). *Saber y verdad* (trad. F. Álvarez-Uría i J. Vareta). Las Ediciones de La Piqueta.
- GIBBONS, J. (2007). *Contemporary art and memory: Images of recollection and remembrance*. I. B. Tauris.
- GIROUX, H. A. (1992). *Teoría y resistencia en educación: Una pedagogía para la oposición* (trad. A. T. Méndez). Siglo XXI Editores (obra original publicada el 1983).
- MITCHELL, W. J. T. (1994). *Picture theory: Essays on verbal and visual representation*. University of Chicago Press.
- MOREY, M. (2014). *Lectura de Foucault*. Sexto Piso.
- VALLS BOFILL, A. (2022). *Intersecciones entre prácticas artísticas contemporáneas, archivos fotográficos y educación: Una propuesta de modelización para implementar en contextos de educación formal desde la perspectiva de la pedagogía crítica* (tesi doctoral). Universitat de Barcelona. <https://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/190649>.

4

**El projecte fotogràfic
«Cementiris» amb l'alumnat
de l'assignatura
Cultura Visual i Infància**

Enric Font-Company

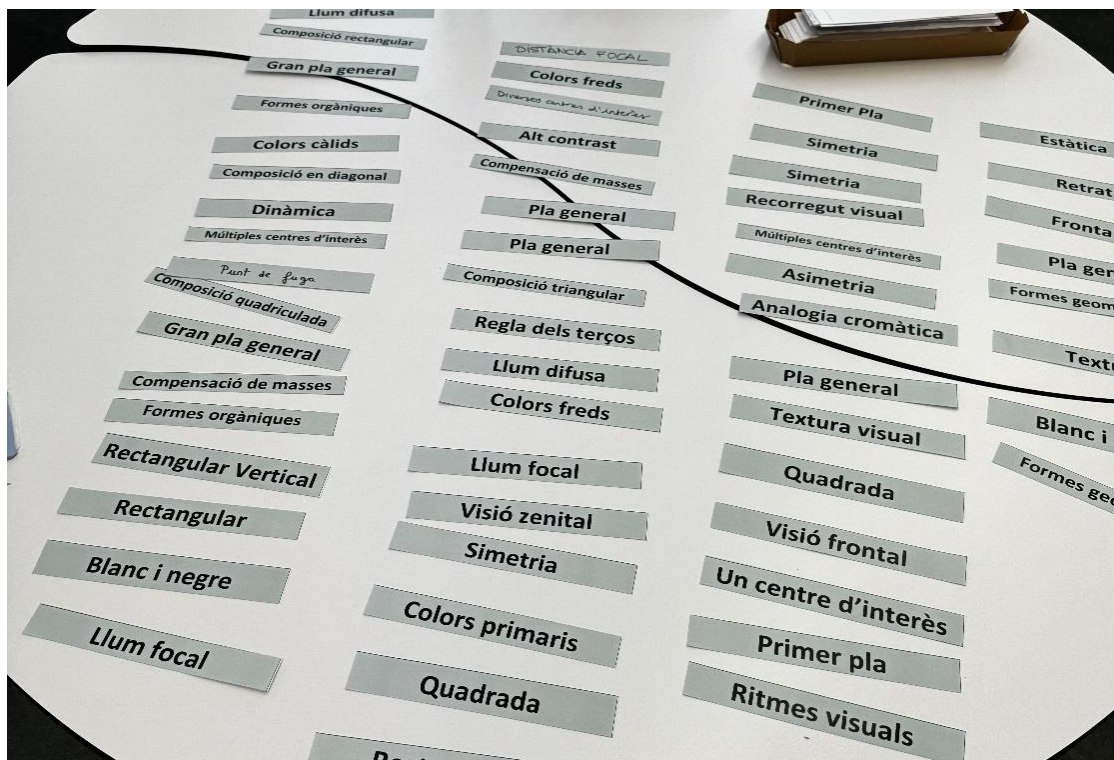
Quan el professor Ricard Huerta va convidar la comunitat de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona a participar en el projecte «Cementiri Tàpies», als docents de Cultura Visual i Infància ens va semblar una oportunitat excel·lent per acompanyar l'alumnat en la realització d'un projecte fotogràfic. Ricard Huerta convidava estudiants i docents a participar aportant una fotografia d'un cementiri de Barcelona o el seu entorn. Vam decidir transformar i redimensionar aquesta iniciativa en una activitat formativa i avaluativa que s'integrés dins dels continguts de l'assignatura, considerant que el procés de crear una fotografia podria aportar múltiples beneficis en l'aprenentatge del nostre alumnat.

D'entrada, permetria treballar de manera pràctica dos dels continguts de l'assignatura: d'una banda, aspectes formals vinculats a la construcció d'una imatge —en aquest cas, de manera específica, d'una imatge fotogràfica—, i, de l'altra, el treball conceptual i reflexiu amb imatges de la cultura visual dels infants. Es volia anar més enllà de la simple reproducció de l'espai físic, evitar les imatges estereotipades i promoure la recerca de noves capes de significat mitjançant una activitat representativa i comunicativa. A més, el procés implicava reflexionar sobre les múltiples oportunitats d'aprenentatge que el cementiri pot oferir com una eina pedagògica, considerant-lo un espai d'exploració visual, simbòlica i conceptual. Finalment, la proposta

implicava la participació en un projecte real amb la vivència de diverses situacions i experiències que podrien comportar una veritable situació d'aprenentatge (JOVÉ, 2024).

El procés començava amb la realització d'una fotografia amb un subjecte específic —el cementiri— i culminava amb la creació d'una exposició. Al llarg del recorregut, es va voler donar una rellevància especial als diversos moments que es van dur a terme fora de l'aula i a l'ús de diferents situacions i metodologies que enriquessin l'acompliment de l'activitat. Amb aquesta voluntat, es va procurar que l'apropament tant al centre d'interès com al projecte marc de la proposta (els cementiris com a eina educativa) es fes de primera mà, de manera directa i vivencial. Per això, es va dissenyar una jornada sencera que incloïa una visita guiada al Cementiri de Montjuïc i una xerrada a càrrec del creador i impulsor del projecte, el professor Ricard Huerta, que va explicar la proposta i va compartir amb l'alumnat les seves motivacions i perspectives.

El calendari del projecte, molt a prop de l'inici de curs i amb un nombre reduït de sessions, obligava a treballar-hi des del primer minut. Ja el primer dia es va encarregar a l'alumnat que fes una fotografia d'un cementiri del seu entorn. Es va recomanar reflexionar prèviament sobre què es volia mostrar amb la imatge, quin missatge es volia transmetre i quins aspectes formals intervenien en la seva construcció.

Rètols amb el nom de diversos aspectes formals de les imatges. Font: Enric Font.

Es va decidir alternar sessions de treball d'anàlisi formal amb d'altres de caràcter reflexiu i conceptual. Com a punt de partida, es va organitzar una dinàmica pràctica que permetés evidenciar els coneixements previs de l'alumnat, amb l'objectiu de manipular adequadament aquests continguts per convertir-los en aprenentatge significatiu (RODRÍGUEZ, 2011). Així, a la primera sessió, l'alumnat es va trobar amb vint reproduccions fotogràfiques disposades a l'aula, corresponents a autors d'estils diversos i d'àmbit local i internacional (Txema Salvans, Robert Mapplethorpe, Carrie Mae Weems i Anna Malagrida, entre d'altres). Les fotografies s'havien seleccionat amb la intenció de destacar alguna qualitat formal concreta, com ara

una il·luminació focal, un contrast elevat o unes estructures compositives definides clarament.

Sobre una taula, l'alumnat va trobar rètols amb diverses característiques formals presents en algunes de les imatges, com ara composició vertical, formes geomètriques, múltiples centres d'interès, simetria, llum difusa, visió frontal i gran pla general. Se'ls va demanar que enganxessin tres d'aquests rètols a sota de les fotografies que mostressin, respectivament, aquestes característiques. A més, havien de fer ús de dues etiquetes «comodí» —en blanc— per identificar noves qualitats formals que ells mateixos haurien d'escriure. Un cop finalitzada la

classificació, es va dur a terme una breu ronda de valoració ràpida per revisar la informació recollida i compartir observacions. La sessió va concloure amb l'encàrrec de recollir de manera grupal, a través d'una carpeta compartida, imatges representatives de diversos aspectes formals: tipologia del pla, punt de vista, angles de visió, formes, il·luminació, cromatisme, composició i centre d'interès. En una sessió posterior, es va fer un visionament ràpid del contingut de cada carpeta per analitzar i comentar els exemples aportats per l'alumnat. A continuació, es va oferir una explicació detallada dels diversos elements que intervenen en una anàlisi formal, establint connexions amb les imatges recollides i aprofundint en la importància de l'ús dels aspectes formals en la representació.

La terminologia clàssica d'Erwin Panofsky (1939) —anàlisi preiconogràfica, iconogràfica i iconològica— es transforma en tres temes d'anàlisi: formal (com és la imatge?), representació (qui fa què, a on i quan?) i missatge (què ens comunica?). L'objectiu de l'anàlisi formal és proporcionar eines per respondre de manera argumentada a una pregunta tan aparentment senzilla com: per què ens atreuen i ens agraden determinades imatges? Aquesta resposta s'amplia per dotar l'alumnat de prou recursos que els permetin analitzar i justificar formalment qualsevol imatge en el context escolar. Aquesta aproximació per respondre a una pregunta aparentment senzilla implica, però, conèixer i valorar diversos elements que intervenen en el disseny i la construcció d'una imatge.

Una estudiant identifica característiques formals de les fotografies seleccionades. Font: Enric Font.

Algunes interpretacions lliures del cementiri fetes per l'alumnat. Font: Enric Font.

Per dur a terme l'anàlisi formal, es proposa a l'alumnat omplir de manera autònoma una fitxa que recull diversos elements que intervenen en la construcció d'una imatge. S'inclouen, entre d'altres, les eines de configuració i organització (ACASO, 2011), els elements bàsics de la comunicació visual (DONDIS, 1973), els elements que estructuraven el pensament visual (ARNHEIM, 1969) i les estructures abstractes i concretes presents en tota composició visual (LEBORG, 2004).

L'aproximació conceptual es va iniciar recollint la percepció de l'alumnat a través d'un dibuix lliure sobre la seva visió d'un cementiri. Aquesta activitat va posar de manifest que el nivell de coneixement estava fortament influenciat per les experiències personals viscudes. Mentre que una part

de l'alumnat havia viscut el comiat d'un familiar o d'una persona de l'entorn proper, una altra part no havia anat mai a un cementiri, i la seva idea es mostrava clarament mediatitzada per imatges estereotipades extretes de la cultura visual particular. Les sessions posteriors van permetre aprofundir en aquesta perspectiva, treballant una anatomia del missatge que va fer valer el potencial simbòlic de les representacions i la seva capacitat d'abstracció.

La visita comentada amb Adrià Terol, representant de la Direcció de Comunicació, Relacions Institucionals i Memòria de Cementiris de Barcelona, va esdevenir una activitat significativa que va permetre a l'alumnat descobrir físicament l'espai i la profunda càrrega simbòlica que el caracteritza. Va ser una

tasca d'observació i descoberta d'una iconografia particular on es barregen imatges personals, elements religiosos, treballs ornamentals, detalls florals, artesanía i tipografia, tot configurant un espai on la realitat material es fusiona amb una alta càrrega emocional i simbòlica. A més, la visita va permetre reflexionar sobre la funció dels cementiris, explorant opcions de record i memòria que van més enllà dels nínxols i els panteons tradicionals. Una de les sorpreses per a l'alumnat va ser trobar-se amb un jardí d'espargiment de cendres. Es va obrir així una mirada cap a espais de commemoració pensats amb criteris de sostenibilitat i amb alternatives que trenquen amb la concepció clàssica d'aquests llocs.

En aquest sentit, la visita va permetre copsar la dimensió social i cultural del

cementiri i afavorir reflexions sobre la imatge que projecten les tombes i la seva correspondència amb la identitat de qui les ocupa. L'alumnat es va mostrar especialment impressionat per la solemnitat de la tomba de Francesc Macià, l'originalitat del plànol de l'Eixample gravat a la tomba d'Ildefons Cerdà i el curiós anònim de la sepultura de Joan Miró, en la qual no apareix cap referència al seu treball pictòric. Aquests elements van generar debat sobre com les tries estètiques i simbòliques poden transmetre missatges, fins i tot en espais de memòria. Tots aquests elements van contribuir a reubicar el cementiri en l'imaginari de l'alumnat. Una part va aprofitar el recorregut per Montjuïc per fer la seva fotografia *in situ*. D'altres, en canvi, van preferir aportar visions d'altres cementiris, majoritàriament de la seva localitat.

El grup d'estudiants, aturats davant la tomba del president Francesc Macià. Font: Enric Font.

Tomba d'Ildefons Cerdà al Cementiri de Montjuïc, a Barcelona. Font: Enric Font.

Per aprofundir en el treball fotogràfic abans del lliurament final de la imatge, es va organitzar una primera exposició a l'aula, destinada exclusivament a l'alumnat, amb l'objectiu de valorar les diferents aproximacions. Aquest assaig permetia modificar i refer la imatge, fomentant un procés de millora continuada. La revisió col·lectiva va afavorir, d'una banda, l'aprenentatge compartit i, de l'altra, l'oportunitat de reconsiderar la mateixa fotografia abans del lliurament definitiu. Per donar més rellevància a l'activitat, la posada en escena es va plantejar amb la clara intenció de magnificar-ne la rellevància. Per aquest motiu, es va optar per fer-la

fora de l'aula habitual, utilitzant la innovadora sala SMART del CRAI, un espai adaptable a una àmplia tipologia d'activitats.

En el lliurament final, es va demanar que cada imatge anés acompanyada d'una breu justificació. A les pàgines següents es presenten totes les fotografies fetes per l'alumnat, cadascuna amb la seva justificació corresponent. El resultat és una recopilació que ofereix una visió rica i diversa dels cementiris de Catalunya i construeix una perspectiva polièdrica que evidencia diferents aproximacions a un mateix referent.

Presentació de les fotografies fetes per l'alumnat a la sala SMART del CRAI del Campus Mundet.

Referències

ACASO, M. (2011). *El lenguaje visual*. Paidós Estética.

ARNHEIM, M. (1985). *Arte y percepción visual*. Alianza Forma.

DONDIS, D. A. (2010). *La sintaxis de la imagen. Introducción al alfabeto visual*. Gustavo Gili.

JOVÉ, G. (2024). *Fils i arts. Projectes d'aprenentatge i de vida*. Octaedro.

LEBORG, C. (2006). *Visual Grammar*. Princeton Architectural Press.

PANOFSKY, E. (2001). *Estudios sobre iconología*. Alianza Universidad.

RODRÍGUEZ, M. L. (2011). La teoría del aprendizaje significativo: una revisión aplicable a la escuela actual. *Revista Electrónica d'Investigació i Innovació Educativa i Socioeducativa*. Vol. 3, núm. 1. ISSN: 1989-0966.

5

Les fotografies de la comunitat educativa de la Facultat d'Educació, Universitat de Barcelona

Aida Galera Del Río

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Guardià d'ànimes

En la meua vida m'ha interessat molt l'art en general i, dins de l'art, la figura de l'àngel m'ha agradat molt des de sempre, fins al punt que em vaig tatuar la figura de Cupido. Aleshores, he aprofitat aquesta activitat per fer un homenatge al meu avi i a aquesta connexió que he tingut des de sempre amb els àngels. Ara fa un any que va morir el meu avi i des de llavors tinc el sentiment que ha passat a ser el meu àngel de la guarda, que m'acompanya allà on vaig i m'ajuda a fer que les coses em vagin bé; per aquest motiu, vaig decidir fotografiar un àngel. Va ser precisament aquest àngel, perquè em transmetia moltes emocions i una connexió que feia que no pogués deixar de mirar-lo. A l'hora de fer la fotografia, volia buscar que l'estàtua no semblés una figura plana, sinó que tingués volum i creés sentiments com si fos una figura real orant en comptes d'una estàtua de pedra. També, vaig fer ús una mica del contrapicat i de la profunditat de camp per accentuar la figura de l'àngel i el seu volum. A més, els colors de la imatge ajuden a aquesta connexió i empatia amb la figura.

Aida Galera Del Río
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Aina Àguila Higuera
Cementiri de Montmeló
Ecos d'absència

Caminant pel cementiri vaig veure diverses làpides, algunes més majestuosos que d'altres. En veure l'escala que s'utilitza per mantenir els nínxols, buida, enmig del cementiri, era com si algú l'hagués abandonada, i representava una solitud equivalent al silenci.

Aina Àguila Higuera
Cementiri de Montmeló

Aina Ardisana Aguilar

Cementiri de Collserola, Barcelona

El cementiri amagat

La imatge mostra el Cementiri de Collserola que, descansant a la serra que envolta Barcelona, s'amaga entre els arbres i les enfiladisses. Un cementiri que a primera vista pot semblar monòton, una ciutat de morts, però on, si ens hi aturem dempeus i l'observem en silenci, regna la pau i la simplicitat, lluny del bullici de la Ciutat Comtal.

Aina Ardisana Aguilar
Cementiri de Collserola, Barcelona

Ainhoa Rocamora Santiago

Cementiri de Sant Andreu

Client núm. 34, la seva eternitat està llesta

Tenir un número evoca la fredor del sistema que redueix l'humà a xifres. El temps passa i, amb el temps, la memòria de qui descansa aquí s'esvaeix, però el número continua allà, impersonal i persistent. A més, què distingeix aquesta persona d'una altra amb el mateix número? La individualitat sembla que es perdi.

Ainhoa Rocamora Santiago
Cementiri de Sant Andreu

Alba Ambròs Pallarès

Cementiri Municipal de Caldes de Montbui

Record sostingut en blanc

L'he escollit perquè dona visibilitat a una pèrdua que havia estat molt callada i silenciada al llarg del temps i havia provocat molt dolor als pares i mares. Fer-ho visible ajuda a acceptar-ho, parlar-ne i compartir-ho com a societat. Permet recordar-ho de manera sostinguda, amb pau

Alba Ambròs Pallarès
Cementiri Municipal de Caldes de Montbui

Alicia Bertólez Ocón

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Flors eternes

Vaig decidir fotografiar aquest nínxol perquè em va cridar l'atenció. D'una banda, podem veure que està bastant descuidat i el fet que no hi posi cap nom i no hi trobem imatges del difunt em va semblar molt impersonal. D'altra banda, les flors que hi ha són de plàstic, i això em va fer pensar que potser són les úniques flors que ha rebut mai.

Alicia Bertólez Ocón
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Anna Sala Jarque

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Quien a hierro mata, a hierro termina

Carlos Ruiz Zafón era un dels meus autors preferits de petita.

Anna Sala Jarque
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Ana Sánchez Bello

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

La victòria

El fet que l'escultura de la dona portés una branca de palma al braç em va fer pensar que de vegades la mort no ens l'hem de prendre com una cosa dolenta o trista. De vegades, hem de pensar que hem aconseguit la victòria de la vida i hem arribat a la pau final, com simbolitza la palma. També em va cridar l'atenció la manera com sostenia la creu, i jo crec que és perquè potser aquesta família era religiosa i creia que amb l'ajuda de Déu i seguint aquest camí era una de les formes d'arribar a aquesta victòria que és «el cel».

Ana Sánchez Bello
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Andrea Alastuey Tallafigo

Cementiri Municipal de Camprodon

Tot es redueix a un número

Em sembla interessant que sigui una tomba buida, catalogada amb un número i esperant a ser utilitzada per la persona següent.

Andrea Alastuey Tallafigo
Cementiri Municipal de Camprodon

Andrea Cavero Combarros

Cementiri del Poblenou, Barcelona

Un racó de calma al bell mig de la ciutat de Barcelona

He fet aquesta imatge per destacar el fet que, fins i tot en una ciutat, plena de sorolls i gent atrafegada, continua havent-hi espais on sembla que el temps s'aturi: els cementiris.

Andrea Cavero Combarros
Cementiri del Poblenou, Barcelona

Andrea Godoy Sanvidal

Cementiri Municipal de Vilabella

El cementiri que m'ha vist créixer

Des de ben petita, el cementiri ha estat un dels llocs més presents en la meua vida. Des que l'avi ens va deixar, el seu nínxol es va convertir en el punt de trobada on, d'alguna manera, continuava sentint-lo. Hi he anat en cada nova etapa, passant de la mà dels meus pares quan tot era confusió fins a tornar-hi sola, ja de gran, amb el cor ple de records. Aquell espai de silenci m'ha vist créixer i m'ha acompanyat en moments de tristesa, d'alegria, de dubtes i de calma. M'he passat hores amb ell, parlant-li de les meves inquietuds o d'aquelles coses que m'hauria encantat que hagués estat ell qui m'hagués donat la mà per acompanyar-me a tot allò que estava per venir en la meua vida. Hi ha dies que m'hauria agradat sentir la seva veu donant-me consells, veure el seu somriure de complicitat o fins i tot sentir aquell silenci còmplice que deia tant sense dir res. Però, d'alguna manera, sempre he sentit que, tot i no ser-hi físicament, l'avi m'acompanyava en cada pas, com si cada visita al cementiri fos una conversa sense paraules. Així doncs, penso que el cementiri és un lloc que ha estat testimoni de tantes versions de mi mateixa, de tantes emocions que he après a entendre, que és com si les pedres d'aquelles parets sabessin la meua història, com si l'avi, d'alguna manera, hagués continuat veient-me créixer des d'aquell racó tranquil, on torno sempre que el necessito.

Andrea Godoy Sanvidal
Cementiri Municipal de Vilabella

Andrea Pérez Redondo

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

El camí de la vida

La meva motivació a l'hora de fer la fotografia va ser una mica com reflectir la contradicció de la vida i la mort. És a dir, al centre de la fotografia s'observa un camí llarg on no es veu el final i em vaig imaginar —i convido la gent a fer el mateix— com si estigués passant per allà al mig i mirés als costats on està ple de nínxols, i sentir-me afortunada d'estar viva i poder viure, de sentir-me agraïda, de veure que hi ha gent que ja ha arribat al seu final i tu tens la sort de poder viure. També vaig voler representar la idea del «camí de la vida», on tu comences a fer la teva vida i, quan arribes al final del camí, mors. A més, he volgut fer la imatge en blanc i negre, com que és un cementiri i la gent l'associa a la mort, també l'associa a un lloc fred, de colors apagats, i per fer una mica referència a això vaig decidir posar el filtre de blanc i negre.

Andrea Pérez Redondo
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Andrea Sasot Folch

Cementiri Municipal de Cerdanyola del Vallès

Inevitable

Experiència personal i de caràcter emocional per la pèrdua i la memòria de la figura paterna.

Andrea Sasot Folch
Cementiri Municipal de Cerdanyola del Vallès

Andreu Gaspà Múrcia

Cementiri de Clarà, Castellar de la Ribera

L'ombra

Es podia veure l'ombra que es pot relacionar amb la idea de la mort.

Andreu Gaspà Múrcia
Cementiri de Clarà, Castellar de la Ribera

Anna Jo Maragliano

Cementiri de Bagà, Alt Berguedà

Repòs etern envoltat de vida

Vaig decidir fer aquesta imatge del cementiri perquè em va captivar per la seva contradicció aparent: un lloc dedicat al descans etern, envoltat de vida en creixement constant. Els nínxols, així com els cementiris en si, són símbol de la memòria i el pas del temps i, alhora, del final d'alguna cosa i del silenci i el repòs absoluts. En canvi, la vegetació i els arbres que hi creixen al voltant són plens de vida i moviment. Aquest paisatge em transmet una sensació de calma, on la natura i la memòria es troben en harmonia i mostren que, fins i tot en la quietud de la mort, la vida continua. Amb el títol *Repòs etern envoltat de vida* he volgut reflectir aquesta dualitat, on el passat i el present, la vida i la mort, conviuen en un espai ple de serenitat i record.

Anna Jo Maragliano
Cementiri de Bagà, Alt Berguedà

Anna Pairó de la Zarza

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Flor lligada a la memòria

La fotografia té diverses metàfores respecte a la decadència de la mort. A més, el fet que no es pugui llegir el nom del difunt dona pes a la pèrdua de la identitat de les persones un cop mortes. Per aquest motiu, vaig decidir encabir el número de nínxol en la fotografia. Finalment, la flor penjada amb la corda fa referència al lligam a la memòria.

Anna Pairó de la Zarza
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Anna Vilà Saludes

Cementiri del Poblenou, Barcelona

La pau i la tristesa del cementiri

Apreciar l'art dels cementiris i parar a pensar en les emocions que sento en visitar-los.

Anna Vilà Saludes
Cementiri del Poblenou, Barcelona

Ariadna Flores Domínguez
Cementiri de Montjuïc, Barcelona
Somnis trencats

Em va transmetre la fragilitat de la nostra existència, tant visualment, perquè les figures estan trencades, com pel fet que siguin infants. Em va fer pensar en unes vides mai viscudes, una innocència que no va créixer. Normalment, sempre que pensem en la mort l'associem a gent gran. Pensem en la mort com una existència independent de la vida, que algun dia arribarà, però fins a aquell moment som lliures. I la veritat és que la mort no existeix en contraposició a la vida, sinó que n'és una part.

Ariadna Flores Domínguez
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Ariadna Solà Coll

Cementiri de l'Esquirol

Solitud eterna

La meva motivació per fotografiar una creu neix del desig de simbolitzar la memòria i el respecte envers les persones que han viscut i han mort al meu poble, l'Esquirol. És una manera de recordar aquelles persones que ja no són amb nosaltres, però que han deixat una empremta significativa en la comunitat i en la història local. A més, tenint en compte que he crescut al poble, aquest lloc representa les meves arrels, el meu passat i, per tant, la meva identitat. Per aquest motiu, fotografiar la creu central del cementiri em permet connectar amb la història de l'Esquirol i amb les generacions anteriors, incloent-hi el meu avi.

Ariadna Solà Coll
Cementiri de l'Esquirol

Ariana Julián Pastor

Cementiri d'Horta, Barcelona

Una gran tomba

La motivació per fer aquesta imatge va ser la impressió i la peculiaritat de la gran tomba, amb els detalls que adornen el taüt de pedra i la curiosa i significativa estàtua que hi ha al damunt.

Ariana Julián Pastor
Cementiri d'Horta, Barcelona

Berta Caballé

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Berta Caballé
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Berta Núñez Capilla

Cementiri de Collserola, Barcelona

Plàcid repòs

La participació en el projecte sorgeix a partir d'una proposta que ens han fet des de les assignatures de la doble titulació d'Educació Infantil i Primària, Didàctica de la Literatura Infantil i Juvenil i Didàctica de l'Educació Visual i Plàstica, que actualment curso a la Universitat de Barcelona. Pel que fa als motius de la presa de la imatge en si, he volgut visitar el Cementiri de Collserola perquè, més enllà del fet que hi tinc una relació personal, és un lloc que em transmet molta calma. La natura sempre m'ha transmès una sensació de pau que no m'atreviria a descriure amb paraules, ni a comparar amb res; no ho sé, em nodreix l'ànima. I aquest cementiri està tan envoltat de natura que el converteix en un paisatge preciós. A més, cada dia passo per la carretera de Collserola, que voreja el cementiri, cosa que fa que encara hi tingui una relació més propera: veure el cementiri forma part de la meva rutina, del meu dia a dia, de mi. I tot i que normalment no m'hi endinso, i encara menys per fer-hi fotografies, aquest projecte i la presa de la imatge m'han permès veure i percebre molts més detalls d'aquest lloc que no coneixia, i poder fer-hi un vincle encara una mica més profund.

Berta Núñez Capilla
Cementiri de Collserola, Barcelona

Bibiana Cassanmagnago

Cementiri de Gualba

La pau silenciosa

Se'ns ha encoratjat des de la universitat, i m'ha semblat una gran idea poder tornar al cementiri del poble on vaig néixer i compartir la pau que em transmet aquest lloc.

Bibiana Cassanmagnago
Cementiri de Gualba

Carla González Narváez
Cementiri Municipal de Valls
El guardià del descans

L'àngel protegint la família.

Carla González Narváez
Cementiri Municipal de Valls

Carla Igeño Castro

Cementiri de Sant Andreu, Barcelona

Un petit paratge animal

Aquesta tomba em va cridar especialment l'atenció, ja que és bastant diferent de les que estem acostumats a veure. En comptes de tenir decoracions florals o estàtues de persones, podem veure que té a la superfície dos rens i un cercle fet de pedres. És una tomba que em fa connectar molt amb la natura i la tranquil·litat.

Carla Igeño Castro
Cementiri de Sant Andreu, Barcelona

Carla Lopez Font

Cementiri de Sallent

La porta a la vida i el soroll

He fet la foto al cementiri del meu poble, Sallent, ja que és el cementiri amb el qual he tingut més vincle al llarg de la meva vida. Està situat a la part alta del poble, al costat del camí de Sant Martí, el qual està rodejat de natura, cosa que ajuda a fer d'aquest espai un lloc tranquil. Es caracteritza per ser un recinte rectangular amb diferents blocs de nínxols de tres i quatre pisos. A l'entrada principal hi ha una escultura que representa l'àngel redemptor. Passat aquest portal, a la dreta podem trobar els panteons més antics i, a l'altra banda, els diversos blocs de nínxols, centrat tot per un passeig central arbrat. Cap al final del cementiri s'estan fent noves construccions, que estan fent créixer aquest espai.

Carla Lopez Font
Cementiri de Sallent

Clara Martín Vilajosana

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Mirades que somien més enllà del silenci

Aquesta fotografia em va captivar perquè, paradoxalment, no em feia pensar en un cementiri. Més enllà de ser un espai de descans etern, memòria i respecte, la imatge em transmetia una sensació completament diferent: em transportava a un món de fantasia i imaginació, com si es tractés d'un bosc encantat ple de misteri i màgia. Això em va sorprendre: com podia ser que un lloc associat al repòs, al record dels difunts i al silenci, em despertés imatges de mons imaginaris i paisatges fantàsics? Aquesta dualitat va ser el que em va fer decidir-me. No només estava mirant una fotografia d'un cementiri, sinó que, a més, la meua ment començava a recrear històries, personatges i escenaris que no tenien res a veure amb la mort, sinó amb la vida, la creativitat i l'imaginari.

Clara Martín Vilajosana
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Enric Font Company

Cementiri d'Hostafrancs

Cementiri d'Hostafrancs

Hostafrancs és un petit poble de Lleida. Un cementiri rural adquireix una dimensió física i humana completament diferent del d'una gran ciutat com Barcelona. El seu perfil es caracteritza per la silueta dels xiprers sobresortint d'un lloc acotat, separat i allhora a prop del poble. La pertinença a la petita comunitat té la seva continuïtat en el cementiri, on qui entra passa a formar part d'un llegat col·lectiu. A la imatge, de composició senzilla, plana i a la vegada contundent, el camí emfatitza amb naturalitat un trànsit inevitable.

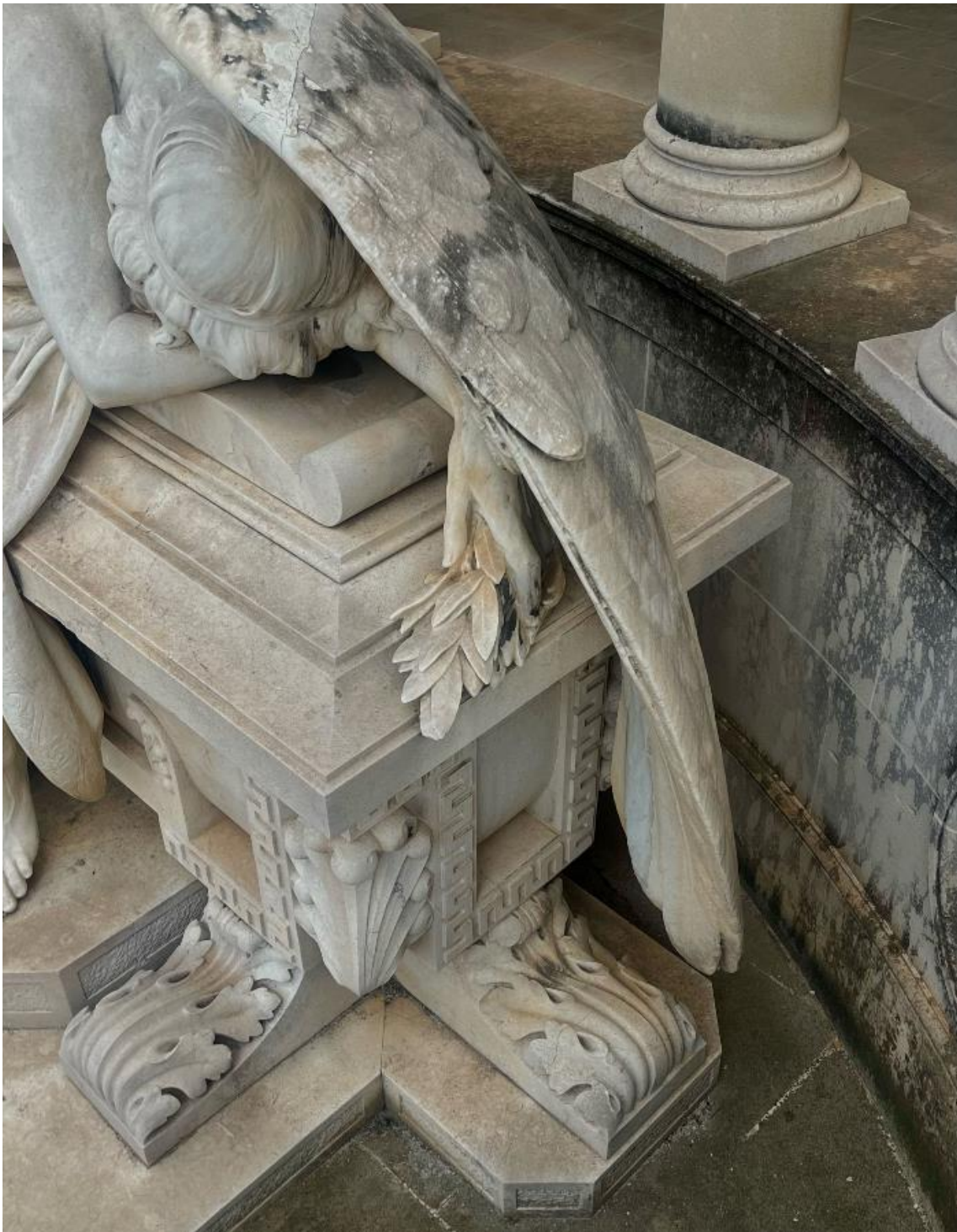
Eric Font Company
Cementiri d'Hostafrancs

Eric Parra Bellido

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

L'àngel consumit pel dol

Vaig fotografiar aquesta estàtua d'un àngel, ja que coneixia aquesta obra d'Antoni Vila i la vaig reconèixer durant la meua visita al Cementiri de Montjuïc. En el moment de capturar la imatge, volia plasmar el sentiment de dol i la seva negació, expressant la dificultat d'acceptar la pèrdua d'un ésser estimat quan no s'està preparat per afrontar-la.

Eric Parra Bellido
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Eva Solé Recasens

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Vigilant del cel

He escollit aquesta imatge perquè m'ha cridat l'atenció en contrast del cel blau amb la figura de l'àngel. Quan penso en un cementiri em ve al cap un paisatge fosc, trist i fins i tot tenebrós que fa por. Però aquesta imatge, tot i que hi apareixen diverses creus —que són una figura molt representativa dels nostres cementiris— i l'àngel, em transmet pau. És un àngel que a primera vista pot semblar que mira al cel amb patiment i tristesa acomiadant-se d'un ésser estimat, però amb aquest contrast del cel tan blau el que veig és un àngel que observa i acompanya amb la mirada una ànima que puja, i la cara no la veig tan trista, sinó que més aviat la percebo com una mirada de sorpresa i una mica de dubte.

Eva Solé Recasens
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Gemma García López

Cementiri del Sud, el Prat de Llobregat

Memòries

El que m'ha motivat per fer aquesta imatge ha estat la relació entre els dos elements clau que es mostren: els nínxols i un avió. El contrast entre la quietud del cementiri i el moviment dels avions fa referència al pas constant del temps i el cicle de la vida. Alhora, els rams són un reflex de l'amor amb què les famílies i els amics recorden els seus éssers estimats.

Gemma García López
Cementiri del Sud, el Prat de Llobregat

Iker Caelles

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Iker Caelles
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Isis López Vega

Cementiri de Sant Andreu, Barcelona

Dol

El meu objectiu era plasmar el sentiment del dol tradicional mitjançant la figura d'una dona que amaga el seu rostre entre les mans. Plora la mort d'un ésser estimat, la identitat del qual és desconeguda, ja que vaig decidir capturar la fotografia de manera que es preservés aquesta curiositat. D'altra banda, vaig editar la imatge en blanc i negre per reforçar el cel ennegrit, empenyat per la mort d'aquesta persona, que acompanya i embolcalla la dona amb una subtileza feroç.

Isis López Vega
Cementiri de Sant Andreu, Barcelona

Judith Moreno Tortajada

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Guia cap a l'eternitat

Els motius que em van portar a fer aquesta fotografia neixen de la meua reflexió personal sobre el pas del temps i la connexió entre la vida i la mort. En veure l'escultura de l'àngel, vaig sentir que representava perfectament aquest pas transcendental, com una figura que guia les ànimes en el seu camí cap a l'eternitat. L'àngel no només simbolitza la mort, sinó també la pau i la serenitat que sorgeixen de la comprensió de la nostra pròpia finitud. Volia capturar aquesta imatge perquè m'inspira a pensar en la importància d'apreciar cada moment de la vida, ja que és efímera i fugissera. Sovint, no valorem el temps fins que ja ha passat, i l'escultura em recorda la necessitat de viure conscientment cada instant. Així, la meua intenció era plasmar una escena que convidés l'espectador a reflexionar sobre la seva pròpia vida i la fugacitat del temps, a través de la bellesa tranquil·la de l'àngel. Aquesta fotografia és un recordatori que la vida, igual que el temps, és un regal preciós. Amb la imatge, vull transmetre la pau, la transcendència i la serenitat que ens ofereix la reflexió sobre la nostra pròpia mortalitat.

Judith Moreno Tortajada
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Judit Rincón Núñez de Arenas

Cementiri Municipal de Premià de Mar

Les tombes més antigues del Cementiri de Premià de Mar

Al cementiri en el qual he fet la meua fotografia hi havia diversos espais i detalls fotografiables. Tots incorporaven una essència molt especial i cadascun era diferent de l'altre. No obstant això, finalment m'he decantat per mostrar la fotografia que adjunto. A la imatge es presenten les tombes més antigues del cementiri. És just per aquest motiu pel qual he triat aquest espai i no cap altre. Són les úniques tombes, amb dues més, que trobem d'aquest estil en tot el cementiri, les quals conserven les característiques i les peculiaritats de fa anys. La seva estètica, sens dubte, crida l'atenció, destaca per sobre de les altres i fa que hi dirigeixis la mirada amb curiositat i interès. L'espai que ocupen les tombes, la localització, els colors i el disseny són elements que han col·laborat en la tria d'aquesta fotografia.

Judit Rincón Núñez de Arenas
Cementiri Municipal de Premià de Mar

Júlia Antón Gutiérrez

Cementiri Municipal de Castellterçol

Fantasmes de l'ahir

En aquest cementiri es troben els meus iaïos, però ja tenia una connexió especial i personal amb el cementiri quan eren vius. Sempre que de petita anava a visitar els iaïos, era obligatòria la passejada pel cementiri del poble. Ens fascinava la seva calma, la pau de l'entorn envoltat per la vida de les flors, en contrast amb la mort a la qual acompanyen. Aquesta foto no només representa l'últim vincle que em queda amb ells, sinó també els records familiars que continuen vius entre xiprers i parets de pedra blanca.

Júlia Antón Gutiérrez
Cementiri Municipal de Castellterçol

Júlia Baró Carreras

Cementiri de Ponts (Noguera)

L'abraçada dels xiprers

Vaig veure molt clar com l'essència dels xiprers reflectia a tot el cementiri, així que vaig creure oportú fer una fotografia on els xiprers prenguessin una part d'importància.

Júlia Baró Carreras
Cementiri de Ponts (Noguera)

Laia Calvet Munné
Cementiri de Masquefa
Pau i tranquil·litat

He decidit fotografiar aquest cementiri perquè aporta una sensació de calma i respecte i reflecteix la rellevància dins la nostra cultura d'honrar la mort i mantenir viva la memòria dels nostres éssers estimats. La bellesa del paisatge i la tranquil·litat que l'envolta reforcen la importància del descans i el record.

Laia Calvet Munné
Cementiri de Masquefa

Laia Navarro Moreno

Cementiri de Sant Andreu del Palomar

Fragments de l'oblit

Vaig fer la fotografia perquè em va sorprendre veure com aquest nínxol era l'únic destrossat del carrer, mentre que la resta eren força extravagants. Pel que fa al simbolisme, pot haver-hi interpretacions diverses, ja que, en compartir la imatge amb la meua família, cadascú li va donar una perspectiva pròpia. Per tant, em sembla molt interessant veure com una imatge pot despertar tantes interpretacions diferents. El simbolisme que jo dono a aquesta fotografia és que només mor qui és oblidat. En aquest cas, la figura de Crist, abandonada, serveix per recordar que fins i tot els símbols més significatius poden desaparèixer en l'oblit. D'altra banda, les flors representen la fugacitat de la vida; veiem que tot el que és material i tangible és susceptible de degradar-se. Les deixalles em fan pensar en com hem perdut el respecte pels espais sagrats. No entenc com pot ser que algú tiri deixalles dins d'un nínxol, tacant així la memòria d'un difunt. A més a més, si som objectius, aquest nínxol es troba en tan mal estat perquè ja no hi ha cap familiar que vingui a cuidar-lo; potser ja no en queden de vius. És una hipòtesi molt trista, però ens recorda que necessitem una herència per poder mantenir-nos vius en la memòria col·lectiva. Cada vegada que miro la imatge, m'apareix una simbologia diferent. Per exemple, també em fa reflexionar sobre com tothom, independentment de la posició social, tenim el mateix final, i no en podem fugir; només ens queda abraçar-lo. També es pot interpretar com la pèrdua de la fe en la societat. Com a practicant de l'ateisme, crec que pot simbolitzar com actualment la religió ha perdut aquesta idealització que tenia abans i de mica en mica la figura de Crist té menys poder en la societat.

Laia Navarro Moreno
Cementiri de Sant Andreu del Palomar

Laura Bartrina Genís

Cementiri Municipal de Camprodon

Paròdia de la vida

He trobat interessant veure la similitud entre la decadència del sac posat a la làpida i la vida mateixa, com, amb el pas del temps, tot es va envellint.

Laura Bartrina Genís
Cementiri Municipal de Camprodon

Laura Pablo Velasco

Cementiri de Santa Coloma de Gramenet

Record

La meva motivació a l'hora de fer la fotografia era captar un paisatge on es veiés tan clar com fos possible els temes: la vida i la mort. Vaig fer diverses fotografies, però em vaig decidir per aquesta, perquè em va sorprendre el lloc on estava situat. Era un lloc bastant apartat de les altres làpides i només hi havia una làpida en un terreny d'herba. Vaig mirar la làpida i em vaig adonar que en tot el terreny d'herba estaven enterrades totes les persones que no es podien permetre pagar una làpida per als seus familiars estimats. A la fotografia es pot veure que a la part esquerra els colors són més freds, amb la làpida amb una frase fent referència a tots els difunts morts d'una data a una altra i que no han tingut prou diners per pagar-ne una i amb les flors apagades per l'ombra. En canvi, a la part dreta els colors són més càlids, fent referència a la vida, ja que el sol és símbol de vida per l'energia que ens aporta i el benestar que ens transmet i, per això, com podem observar a la fotografia, els raigs de sol donen a l'herba, on reposen els difunts. D'aquesta manera, es crea una oposició entre el sol que dona vida als difunts enterrats a l'herba amb el record dels seus éssers estimats. En conclusió, la vaig agafar, perquè no només volia fer una fotografia bonica, sinó que també volia expressar els dos sentiments, la tristesa que sents quan una persona propera a tu es mor i l'alegria que no morirà mai si roman a la memòria de tots els seus éssers estimats.

Laura Pablo Velasco
Cementiri de Santa Coloma de Gramenet

Leire Jiménez Adán

Cementiri de Collserola, Barcelona

Silenci etern a Collserola

He pres la imatge del Cementiri de Collserola, ja que és un lloc amb el qual d'alguna manera tinc una connexió personal, pel fet que allà hi ha enterrats alguns dels meus familiars. Només hi havia estat una vegada abans, i ha estat una oportunitat tornar per veure'l amb una mirada diferent. M'ha permès redescobrir-lo com un lloc on la vida i la mort es connecten. D'aquesta manera, amb la meva imatge he volgut demostrar això, com la natura que l'envolta queda integrada amb la mort, i amb la memòria de cadascuna de les persones.

Leire Jiménez Adán
Cementiri de Collserola, Barcelona

Lucía Barragán Márquez

Cementiri de Sant Andreu

Viatge al passat

Sincerament, feia molt de temps que no anava a aquell cementiri. Quan era petita hi anava amb els meus pares, atès que el meu avi hi està enterrat. Anàvem a veure'l sovint i m'explicaven la seva història, ja que no vaig tenir el plaer de conèixer-lo. La meva motivació va ser tornar, fer aquell camí que em sabia de memòria i que ara estava borrós, tornar a connectar amb el meu avantpassat i descobrir que aquelles tombes gegants que semblen monuments ja no fan por, sinó que és com un retorn al passat.

Lucía Barragán Márquez
Cementiri de Sant Andreu

Lucía Calvo Álvarez

Cementiri del Poblenou, Barcelona

Descans

Amb aquesta fotografia he volgut crear un seguit de contrastos i comparacions entre els diversos elements de la imatge.

Principalment, he volgut mostrar dos tipus de descans: un etern i l'altre temporal, un que simbolitza la vida i l'altre que representa la mort (i com coexisteixen). Així doncs, els nínxols representen la mort i la permanència, mentre que l'hotel és un símbol de modernitat i activitat humana.

Lucía Calvo Álvarez
Cementiri del Poblenou, Barcelona

María Giovanna Stirparo Gutiérrez
Cementiri de Sant Cugat del Vallès
3 × 2

He fet la fotografia per motius egoistes.

María Giovanna Stirparo Gutiérrez
Cementiri de Sant Cugat del Vallès

Maria Lavilla Canadell

Cementiri de Dorres, França

Descansem en serenor

El motiu principal per fer la foto és que aquest poble de l'Alta Cerdanya pertanyent a França i anomenat Dorres ha estat des de sempre el meu lloc de calma i repòs durant les vacances d'hivern i estiu. Sempre hi anem amb la família per desconnectar de la rutina i poder trobar un moment de descans en un entorn natural. És un poble molt tranquil, amb poca gent, envoltat de muntanyes i natura. A més, durant l'hivern i l'estiu es poden observar dos paisatges molt diferents, amb colors i elements naturals que enlluernen el poble i el fan molt agradable i esplèndid. El Cementiri de Dorres és un cementiri petit, envoltat de camps i arbres, on moltes vegades podem trobar certs animals, i en poques ocasions hi veurem alguna persona a dins. D'aquesta manera, havent de fotografiar un cementiri, vaig considerar que el Cementiri de Dorres seria una opció molt enriquidora per al projecte.

Maria Lavilla Canadell
Cementiri de Dorres, França

Marina Gil Mateo

Cementiri de Cotlliure

El punt final d'Antonio Machado

Fa uns mesos vaig passar uns dies a França i, com a bona fan de la literatura espanyola, amb la meva mare (que també és una fervent aficionada a la literatura) vam anar a Cotlliure per veure la tomba d'un dels escriptors més coneguts del nostre país. Va ser una experiència màgica i, tot i que no hi havia gaire silenci, ja que hi havia bastanta gent, el que s'explicava ens va fer saber més sobre aquell cementiri i els últims moments de l'escriptor espanyol, que ara descansa en silenci, en aquest poble francès a pocs metres de nosaltres.

Marina Gil Mateo
Cementiri de Cotliure

Minerva Medja Eyene Bechiro

Cementiri Municipal de Vilanova i la Geltrú

Ofrenes

Durant el meu passeig pel cementiri, només vaig veure representacions de la religió cristiana (la catòlica, que predomina al nostre país). Quan vaig veure aquesta cistella, em va sobtar, ja que em va recordar més les religions paganes (amb les quals estic més familiaritzada) en què es fan ofrenes materials als difunts.

Minerva Medja Eyene Bechiro
Cementiri Municipal de Vilanova i la Geltrú

Miriam Cáliz Torres

Cementiri de Gallecs, Mollet del Vallès

El buit

Aquesta fotografia és un detall del cementiri, on no es deixa veure gaire cosa, però, alhora, és un detall que simbolitza a la perfecció el missatge que volia transmetre de cementiri, vida i mort, però, sobretot, el simbolisme del buit que roman en les persones que deixen enrere un ésser estimat.

Míriam Cáliz Torres
Cementiri de Gallecs, Mollet del Vallès

Naiara Silverio

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

L'ascens de les ànimes: la majestuositat del neogòtic funerari

M'agrada l'arquitectura i era una opció que representava clarament l'època arquitectònica d'aquell temps. A més, descriu també el nivell socioeconòmic de la gent que hi ha enterrada.

Naiara Silverio
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Natalia

Cementiri de Sant Andreu, Barcelona

Reflexió entre la vida i el més enllà

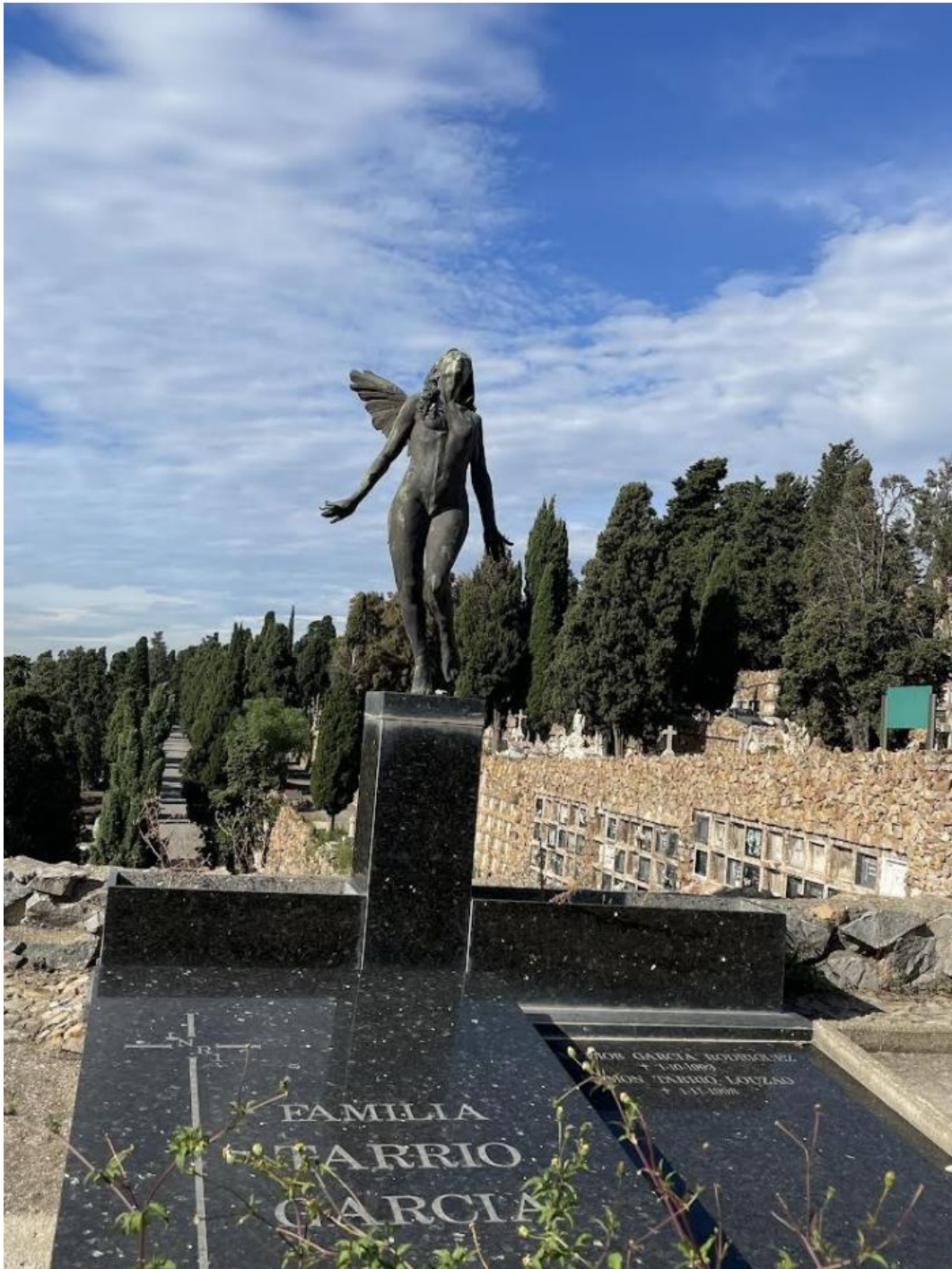
La fotografia ha estat feta per transmetre un moment de contemplació i reflexió sobre la relació que hi ha entre la terra i el cel. L'estructura de la imatge em va semblar que tenia una harmonia arquitectònica atractiva visualment. La base de la cúpula és esglaonada amb forma geomètrica hexagonal. La imatge està compensada, ja que al centre es troba l'estructura, a la dreta hi ha una il·luminació que travessa els núvols, i a l'esquerra, uns xiprers.

Natalia
Cementiri de Sant Andreu, Barcelona

Noemí Cabrera
Cementiri de Montjuïc, Barcelona
El vol de l'ànima

M'ha cridat l'atenció l'escultura que trobem a la tomba.

Noemí Cabrera
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Olga Pérez Jiménez

Cementiri de Montcada i Reixac

Record infinit

No vaig conèixer mai el meu avi. Tot i això, des de ben petita als àpats familiars la seva presència es nota. La meva àvia Angelines i els seus fills s'han encarregat d'explicar tot un seguit d'anècdotes seves, i per això m'he creat una imatge molt clara de com era el meu avi. Era treballador, generós i lleial i era una persona amigable, tot i que amb molt de caràcter. Això, junt amb el seu record present, ha fet que en aquest treball vulgui fer un homenatge tant a ell com a l'estima i l'amor que es van tenir la meva àvia i ell i que encara continuen vius. Sempre he cregut que res no és per sempre i en certa manera no m'equivoco, només fa falta veure que als àpats hi falta algú, en Gabino, el meu avi. Però també he estat part i espectadora de com, 35 anys després, la meva àvia el recorda com el primer dia. M'ha explicat moltes vegades com es van conèixer, com es van enamorar i com va ser la seva vida junts, i no hi ha cop que no em quedi bocabadada de la puresa del seu amor etern. A la fotografia surt la mà de l'Angelines, la seva dona, que va a veure'l cada cop que pot i, segons m'explica, tot i que no pot anar sovint, cada nit demana que ens cuidi des del cel.

Olga Pérez Jiménez
Cementiri de Montcada i Reixac

Patricia González Castillo
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Patricia González Castillo
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Paula Estévez Estrada

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

On les ànimes toquen el cel

La meva motivació a l'hora de fer aquesta fotografia va ser capturar una escena que permetés establir connexions entre els diversos elements presents a la imatge. En aquest cas, s'hi representen tres elements fonamentals associats al cementiri i al concepte de la mort: el cel, els xiprers i les creus. Són elements que la majoria de les persones identifiquen amb els cementiris, i em va agradar la idea d'unificar-los per tal que, en veure la imatge, cadascú pogués establir les seves pròpies relacions segons les seves experiències i creences personals.

Paula Estévez Estrada
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Paula González Plaza
Cementiri de les Corts, Barcelona
En construcció

Els motius que m'han portat a fer aquesta imatge són principalment dos. D'una banda, que actualment s'hi pot intuir quin barri és només observant-la (es veuen les grues de les obres del Camp Nou) i, de l'altra, que és el cementiri del barri on visc a Barcelona i que encara no havia visitat des que soc aquí.

Paula González Plaza
Cementiri de les Corts, Barcelona

Paula Jarrin Servidio

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Allà on el cel també descansa

Participar en l'exposició em dona molta calma.

Paula Jarrin Servidio
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Paula Julià Pellicer

Cementiri Municipal de Campins

Traços que uneixen generacions

He triat aquesta imatge perquè, quan pensava quina fotografia podria fer del cementiri, em vaig adonar que la majoria de les làpides són molt similars i s'hi acostuma a escriure el nom, la data i alguna frase o imatge. Aleshores se'm va ocórrer que podria posar la imatge de la làpida del meu avi. Quan va morir, cada net li va fer un dibuix que ens recordés a ell per poder deixar-lo amb ell.

Paula Julià Pellicer
Cementiri Municipal de Campins

Paula Mans Hernández

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Fragments de silenci

Per fer aquesta imatge, he volgut capturar sobretot l'ambient i les sensacions que transmet el lloc. És un ambient solemne, on les tombes i el camí evocuen i desprenen serenitat i calma, sense els sorolls de la ciutat, de la vida quotidiana i del món exterior, que queden apagats. Es traca d'un racó de descans etern, ple de pau i silenci, on el temps sembla aturar-se. L'absència de la vida humana i la presència de la natura a la imatge reforça la idea mostrar un espai tranquil, en el qual la vida i la mort coexisteixen.

Paula Mans Hernández
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Pol Vallejos Díaz

Cementiri de Collserola, Barcelona

El banc de les històries perdudes

He decidit fer aquesta imatge perquè és l'espai on es troba el nínxol del meu avi, a qui no vaig conèixer. He decidit fer una fotografia que commemori un espai *a prop seu*, on es podrien explicar totes aquelles històries que ara s'han perdut en el temps a causa de la seva defunció.

Pol Vallejos Díaz
Cementiri de Collserola, Barcelona

Raquel Soriano Muñoz

Cementiri Municipal de Sant Boi de Llobregat

La bellesa més viva és fugaç

La presència de les flors suggereix que, fins i tot en llocs on aparentment regna el final, hi ha vida que floreix, però aquesta mateixa vida és efímera, temporal, com tot en el cicle vital. Aquesta dualitat entre la vida i la mort és el missatge principal que volia transmetre: la vida i la mort estan connectades, i fins i tot la bellesa més viva és fugaç.

Raquel Soriano Muñoz
Cementiri Municipal de Sant Boi de Llobregat

Ricard Covisa Sepúlveda

Cementiri d'Alella

Devoció en el silenci

Captura la devoció silenciosa i el recolliment espiritual que es poden experimentar en aquests espais sagrats. En aquesta figura, que estira els braços, jo hi veig un símbol de connexió entre el món terrenal i l'espiritual. El fons de murs de maó, que em recorda l'arquitectura antiga, aporta una sensació de lloc tranquil i històric. És una escena que transmet pau i reflexió.

Ricard Covisa Sepúlveda
Cementiri d'Alella

Roger Puig Escoda

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

L'oblit

La meva motivació a l'hora de fer aquesta foto va ser la representació de l'oblit fent ús del símbol de la tomba. Es veu la tomba mal cuidada i destrossada, a més d'altres elements com persones caminant en direcció contrària, cosa que simbolitza l'oblit del difunt dins la tomba.

Roger Puig Escoda
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Ruth Casals Aquilina

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Aeternum

Vaig fer aquesta fotografia perquè em semblava interessant exposar dos tipus de cementiris, el tradicional, que sempre associem amb els nínxols, i l'altre, que és un camp de flors on s'enterren els difunts un cop són incinerats.

Ruth Casals Aquilina
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Sandra Pelegrín

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Pausada existència

Fer una foto en un cementiri pot ser una experiència profundament reflexiva i emocional, i em sembla un gran lloc a la recerca d'estètica i on es pot reflexionar sobre la vida i la mort.

Sandra Pelegrín
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Sara Gabañach Romero

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Panteó de Leandre Albareda

En aquest panteó reposa Leandre Albareda, acompanyat per la seva família. Arquitecte i dissenyador, fou l'impulsor que va donar vida al Cementiri de Montjuïc. L'obelisc, que s'eleva cap al cel, és el testimoni del seu llegat, un homenatge etern a la seva memòria, que s'enlaira com moltes ànimes que descansen en aquesta màgica muntanya.

Sara Gabañach Romero
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Txell Valero i Pallarès

Cementiri de Sant Miquel Sacot, Santa Pau

Descansant en petit comitè

El Cementiri de Sant Miquel Sacot és un cementiri molt petit al costat de la casa de colònies de La Cot. Quan de petita anava a aquella casa de colònies, recordo el cementiri com un lloc deixat, mal cuidat i on tots els infants teníem por d'anar. L'altre dia, quan hi vaig tornar de monitora, em va semblar molt bonic, ja que vaig veure que l'havien restaurat molt bé, i que la majoria de tombes estaven decorades amb flors fresques. Em va semblar molt bonic que un cementiri tan petit i al mig del no-res pogués estar tan ben cuidat. A més, poder descansar per sempre més amb la tranquil·litat que hi ha allà dalt no té preu.

Txell Valero i Pallarès
Cementiri de Sant Miquel Sacot, Santa Pau

Vivian Ortiz Medinilla

Cementiri de Pons

Simetria

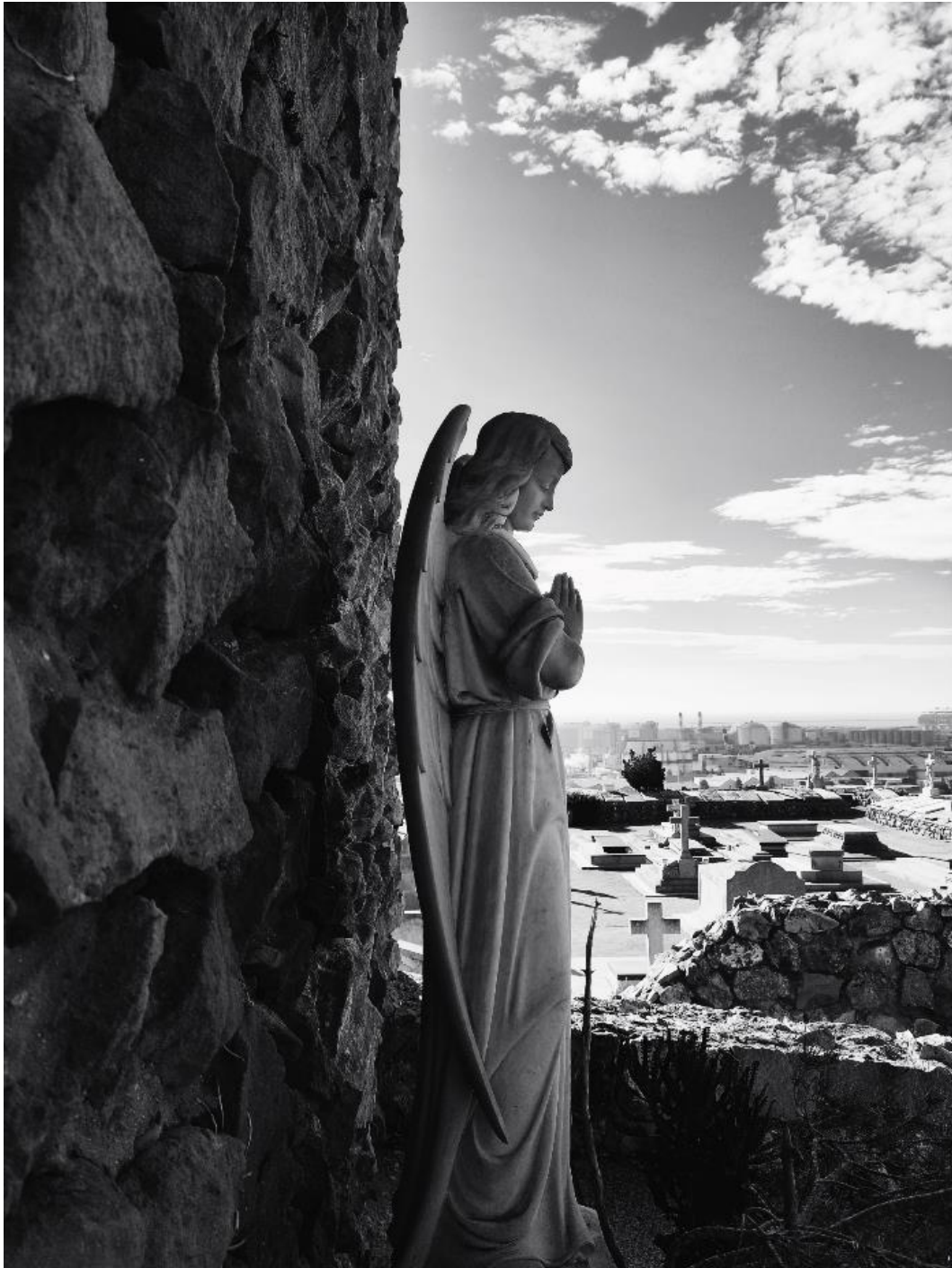
Vivian Ortiz Medinilla
Cementiri de Pons

Xavier Trilla Urteaga

Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Entre la pedra i el cel: el descans de l'ànima

La meva motivació per capturar aquesta imatge va ser l'àngel en pregària. Aquesta figura em va transmetre una sensació de protecció i pau, i vaig voler immortalitzar aquest moment. A través del blanc i negre i el contrast de textures, convido l'espectador a una reflexió profunda sobre el cicle de la vida i la connexió amb el món mundà i l'espiritual.

Xavier Trilla Urteaga
Cementiri de Montjuïc, Barcelona

Participants de la comunitat educativa de la Facultat d'Educació

Aida Galera Del Río
Aina Àguila Higuera
Aina Ardisana Aguilar
Ainhoa Rocamora Santiago
Alicia Bertólez Ocón
Ana Sánchez Bello
Andrea Alastuey Tallafigo
Andrea Cavero Combarros
Andrea Godoy Sanvidal
Andrea Pérez Redondo
Andrea Sasot Folch
Andreu Gaspà Múrcia
Anna Jo Maragliano
Anna Pairó de la Zarza
Anna Rodríguez Sierra
Anna Sala Jarque
Anna Vilà Saludes
Ariadna Flores Domínguez
Ariadna Solà Coll
Ariana Julián Pastor
Ayla Garcia Gracia
Berta Caballé
Berta Núñez Capilla
Bibiana Cassanmagnago
Carla González Narváez
Carla Igeño Castro
Carla Lopez Font
Clara Martín Vilajosana
Clara Nicolau González
Eric Parra Bellido
Eva Solé Recasens
Gemma García López
Iker Caelles Carmona
Isis López Vega
Judit Rincón Núñez de Arenas
Judith Moreno Tortajada
Júlia Antón Gutiérrez
Júlia Baró Carreras
Laia Calvet Munné
Laia Navarro Moreno
Laura Bartrina Genís
Laura Pablo Velasco
Leire Jiménez Adán
Lucía Barragán Márquez
Lucía Calvo Álvarez
María Giovanna Stirparo Gutiérrez
Maria Lavilla Canadell
Marina Gil Mateo
Minerva Medja Eyene Bechiro
Míriam Cáliz Torres
Naiara Silverio
Natalia
Noemí Cabrera
Olga Pérez Jiménez
Patricia González Castillo
Paula Estévez Estrada
Paula Gonzalez Plaza
Paula Julià Pellicer
Paula Mans Hernández
Pol Vallejos Díaz
Raquel Soriano Muñoz
Ricard Covisa Sepúlveda
Roger Puig Escoda
Ruth Casals Aquilina
Sandra Pelegrín
Sara Gabañach Romero
Txell Valero i Pallarès
Vivian Ortiz Medinilla
Xavier Trilla Urteaga
Enric Font Company
Alba Ambròs Pallarès
Paula Jarrin Servidio

6

El projecte «Cementiris», una reivindicació dels espais de la memòria des de l'educació patrimonial

Ricard Huerta

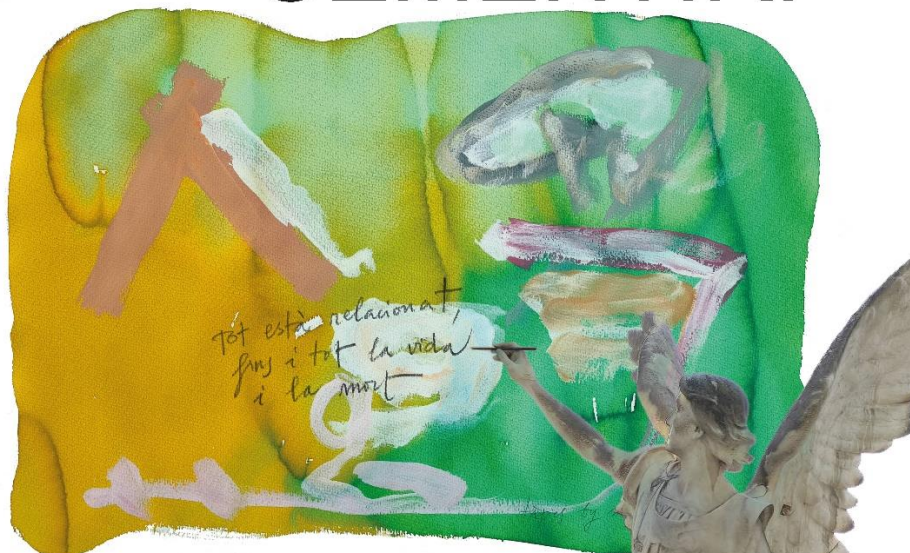
La proposta «Cementiri Tàpies» parteix d'un projecte artístic i educatiu en el qual es conjuguen la creació artística i l'educació en arts. Es tracta d'un homenatge a l'artista Antoni Tàpies, figura universal, i persona vinculada en tots els sentits a la ciutat de Barcelona. Reivindiquem la figura d'Antoni Tàpies, entenent-la com una icona representativa de Catalunya, i molt especialment de la ciutat de Barcelona, però també atenent el seu reconeixement universal, ja que tant l'art com la literatura i els sabers de Tàpies són font de constant actualitat a escala global. D'altra banda, cal tenir en compte que Ricard Huerta va conèixer personalment l'artista Antoni Tàpies i va promoure una exposició de l'artista a la Universitat de València. Podem recuperar les entrevistes que Ricard Huerta va fer a Antoni Tàpies, documents que es van publicar al setmanari *El Temps* i a la revista de recerca *Invisibilidades* (HUERTA, 2013).

Tàpies és un dels artistes més importants del segle XX, una referència universal, un home que no perd de vista l'arrelament a la seva cultura, al seu món immediat i pròxim, dotant-lo d'un interès absolut, implicant-se al màxim en els problemes socials i culturals del seu temps. Els textos de Tàpies destaquen per la intensitat de les seves declaracions, l'emoció transmesa en narrar els records més íntims i particulars. L'art de Tàpies prové de la reflexió, de l'observació

de l'entorn i de les pròpies vivències, del posicionament. Els seus escrits ens parlen de l'amor per la Teresa, de la seva amistat amb el poeta Joan Brossa, de la República, del franquisme, de la fe. Ens expliquen l'intent d'acostament a la saviesa oriental i al zen, els contactes amb la cultura catalana clandestina i l'efervescència parisenc dels anys cinquanta, la seva relació amb els artistes de Dau al Set i, també, la relació amb les avantguardes des d'un primer moment surrealista, passant per l'informalisme.

Tàpies va saber mostrar-nos als seus textos les seves opinions sobre la pintura de Mark Rothko i Robert Motherwell. Coneixedor dels entramats polítics i de la lluita contra la dictadura, en defensa dels drets humans, de manera rotunda abans de la democràcia. Tàpies parla des del coneixement directe, coneixedor de temes fascinants viscuts de molt a prop. Als seus textos s'explica el paper de l'artista en la societat, el seu compromís amb els problemes del país, motius més que decisius per escriure. Es fan paleses l'admiració per J. V. Foix, l'amistat amb els artistes, la proximitat a Miró i Picasso, la projecció internacional de la seva obra. Defensor a ultrança de la pintura, reivindica la figura de Velázquez i assegura que altres com De Chirico o Dalí tan sols van tenir un bon moment creatiu de joventut, mai igualat en l'obra posterior. Per a Tàpies, resulta fonamental una bona formació en la cultura artística que

EXPOSICIÓ TÀPIES CEMENTIRI

Un projecte artístic i educatiu de Ricard Huerta.

Amb la participació d'estudiants dels graus de Mestre de la Facultat d'Educació.

Exposició itinerant

Inauguració a la Col·lecció de Carrosses Fúnebres del Cementiri de Montjuïc el 25 d'octubre de 2024 fins al 12 de gener.

Amb la col·laboració de:

devia començar a l'edat escolar. L'assagística va ser una pràctica constant en la trajectòria de l'artista, una producció escrita que ara ens permet gaudir de textos que progressen en intensitat i ens ajuden a entendre millor l'opinió d'un gran mestre.

Les iniciatives de Ricard Huerta combinen la innovació i la inclusió, des d'una perspectiva cultural, participativa i tecnològica. El projecte internacional «Cementiris» planteja el paper important que adquireixen aquests llocs de memòria

com a entitats patrimonials de primer ordre, que faciliten una repercussió més gran de l'educació patrimonial en tots els àmbits. En aquest cas, es tracta de reivindicar el cementiri com a potencial espai educatiu, com un lloc per a la memòria i el respecte, com un entorn de reflexió pacient, com un àmbit artístic excepcional, com una possibilitat per a l'educació en arts i la reivindicació patrimonial.

La proposta «Cementiri Tàpies» reuneix una sèrie d'accions, entre les quals destaca l'exposició, però també hi trobem altres activitats com ara conferències temàtiques, difusió interactiva en línia, debats sobre art i educació, tallers d'educació patrimonial, visites comentades i altres accions participatives.

L'exposició «Cementiri Tàpies» té el suport de Cementiris de Barcelona, SA i de la Universitat de Barcelona, en col·laboració amb la Universitat de València. Les tres exposicions de la itinerància que s'han dut a terme han estat les següents:

- Una primera exposició a la Sala de les Carrosses del Cementiri de Montjuïc, que es va inaugurar el 25 d'octubre de 2024 i va romandre oberta al públic fins al 31 de gener de 2025.
- Una segona exposició a la capella del Cementiri del Poblenou, que es va inaugurar el 4 de febrer de 2025 i va romandre oberta al públic fins al 31 de març de 2025.
- Una tercera exposició al CRAI del Campus de Mundet de la Universitat de Barcelona, que es va inaugurar el 4 d'abril de 2025 i va romandre oberta fins al 4 de juny de 2025.

L'exposició «Cementiri Tàpies» està conformada per tres àmbits diferents i complementaris: a) l'acció artística de Ricard Huerta; b) l'acció artística participativa per reunir les aportacions de totes les persones interessades a participar-hi, especialment l'estudiantat de la Universitat de Barcelona; c) les intervencions per difondre el projecte artístic i educatiu en el qual es conjuguen la creació artística, l'educació patrimonial i l'educació en arts.

a) Acció artística de Ricard Huerta

Les obres que presenta l'artista s'uneixen per integrar i defensar la idea del cementiri com un espai artístic, de respecte, de memòria i de record. El conjunt està format per 21 fotografies ampliades a 50 × 70 cm, produïdes en color. Es tracta d'imatges de diversos cementiris del món. Juntament amb les fotografies, s'hi presenten pintures sobre paper de 50 × 70 cm, basades en textos d'Antoni Tàpies, dins d'una sèrie titulada *Alfabet Tàpies*.

b) Acció artística participativa

Hem reunit les aportacions de totes les persones interessades a participar-hi. Les imatges procedeixen dels col·lectius vinculats a la Universitat de Barcelona, especialment l'alumnat. Cada persona presenta una

fotografia d'un cementiri que li resulti especialment atractiu de Catalunya. Pot ser un detall (una làpida, una escultura, qualsevol element indicador o curiós), però també una panoràmica, o bé alguna construcció (un mausoleu, nínxols, paratges). La recepció es fa a través d'un formulari en línia. A més de la fotografia, cada participant escriu un text molt breu explicant el motiu de la tria. Les fotografies s'exposen reproduïdes en paper a la Sala de les Carrosses del Cementiri de Montjuïc. Posteriorment, s'exposen també al Cementiri del Poblenou i al CRAI de Mundet de la Universitat de Barcelona.

c) Intervencions en línia

Amb la finalitat de difondre el projecte artístic i educatiu «Cementiri Tàpies», en el qual es conjuguen la creació artística, l'educació patrimonial i l'educació en arts, s'hi generen debats i activitats participatives, tant presencials com mitjançant la implicació a les xarxes socials i en altres plataformes interactives. Aprofitem la implicació per reivindicar el cementiri com a potencial espai educatiu, com un lloc per a la memòria i el respecte, com un entorn de reflexió pacient. En el cas del Cementiri de Montjuïc, s'hi afegeix la importància que té aquest espai com a icona simbòlica de la ciutat. En el cas del Cementiri del Poblenou, adquireix importància el patrimoni artístic que envolta aquest espai urbà.

L'exposició i la resta d'accions del projecte «Cementiri Tàpies», on es combinen la creació artística i l'educació en arts, formen part d'una recerca universitària compartida entre la Universitat de Barcelona i la Universitat de València. Arran del treball conjunt de Ricard Huerta amb Alba Ambrós i Enric Font, s'han pogut generar encontres i sinergies per concretar la proposta. A més de la implicació acadèmica universitària, el projecte connecta amb les activitats del Cementiri de Montjuïc i de la resta de cementiris de Barcelona, espais icònics representatius de la ciutat i de la seva història, que resulten especialment apropiats per tirar endavant un projecte d'aquestes característiques.

Entre els professionals que assessoren i participen activament en la creació del projecte «Cementiri Tàpies», cal destacar el paper d'Alba Ambrós (Universitat de Barcelona), Enric Font (Universitat de Barcelona), Marta Aladrén Ribas (Cementiris de Barcelona, SA) i Adrià Terol Hernández (Cementiris de Barcelona, SA). Mitjançant visites, conferències i participant en algunes classes, s'anima l'alumnat de la universitat a participar-hi enviant una imatge i un brevíssim text explicatiu.

Des del grup de recerca Creari duem a terme un estudi significatiu dels entorns en els quals eduquem, analitzant els elements que generen un atractiu especial. Estudiem entorns formals (aules, centres educatius) i informals (museus,

centres d'art), així com espais físics (patrimoniais) o virtuals (internet). El potencial dels cementiris com a entorns educatius es basa sobretot en el fet que es tracta d'espais patrimonials, amb una forta càrrega de memòria col·lectiva. És per això que cal aprofitar aquest potencial per difondre l'estima envers el patrimoni i, al mateix temps, aconseguir un respecte més gran envers les generacions que han fet possible la realitat actual.

L'aspecte i les característiques dels llocs on eduquem i aprenem ens ajuden a determinar quins elements provoquen situacions d'arrelament patrimonial. A vegades, la falta d'ajust entre els espais tradicionals i les urgències formatives actuals s'observa també quan comprovem la manca de llocs permeables que realment aconseguixin integrar les apostes més atrevides i atractives.

Aquesta realitat observable en tots els espais físics i geogràfics s'imposa igualment en els entorns dels cementiris, que també disposen d'un vessant virtual.

Una anàlisi dels entorns reals i dels mateixos entorns en la seva deriva digital ens oferirà pautes des de les quals iniciar les accions necessàries per aconseguir reconèixer el valor de les alteritats, de les altres realitats, que sovint romanen ocultes.

Entre les possibilitats de difondre les accions del projecte hi ha la incorporació d'activitats didàctiques a les xarxes socials. També està prevista la visita a l'exposició de grups de col·lectius diversos (estudiants, tallers d'entitats culturals) que puguin estar interessats en les qüestions d'innovació educativa i de foment de la cultura inclusiva.

FOTOGRAFIES DE CEMENTIRIS DEL MÓN. RICARD HUERTA

Cemitério do Santíssimo, São Paulo, Brasil.

San José, Almería.

Chacarita, Buenos Aires.

Cajamarca, Perú.

Montevideo, Uruguay.

Viña del Mar, Xile.

Cementiri Eyup, Istanbul, Turquia.

Cementiri de San José, Granada.

Cementiri número 3 de Playa Ancha, Valparaíso, Xile.

Cementiri Patrimonial de Cuenca, Equador.

Cementiri de Montparnasse, París.

Cementiri General de Cartago, Costa Rica.

Cementiri de Porte Sante, Florència, Itàlia.

Cementiri Municipal de Lleida.

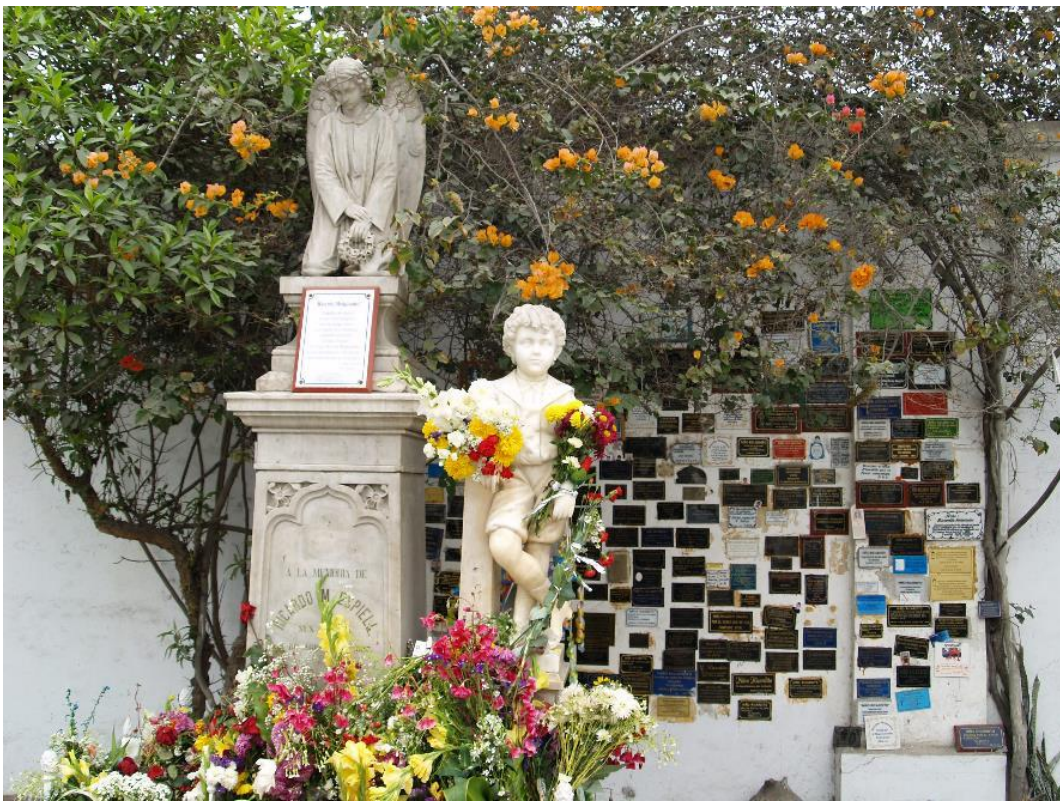
Cementiri d'Oriola.

Cementiri número 3 de Playa Ancha, Valparaíso, Xile.

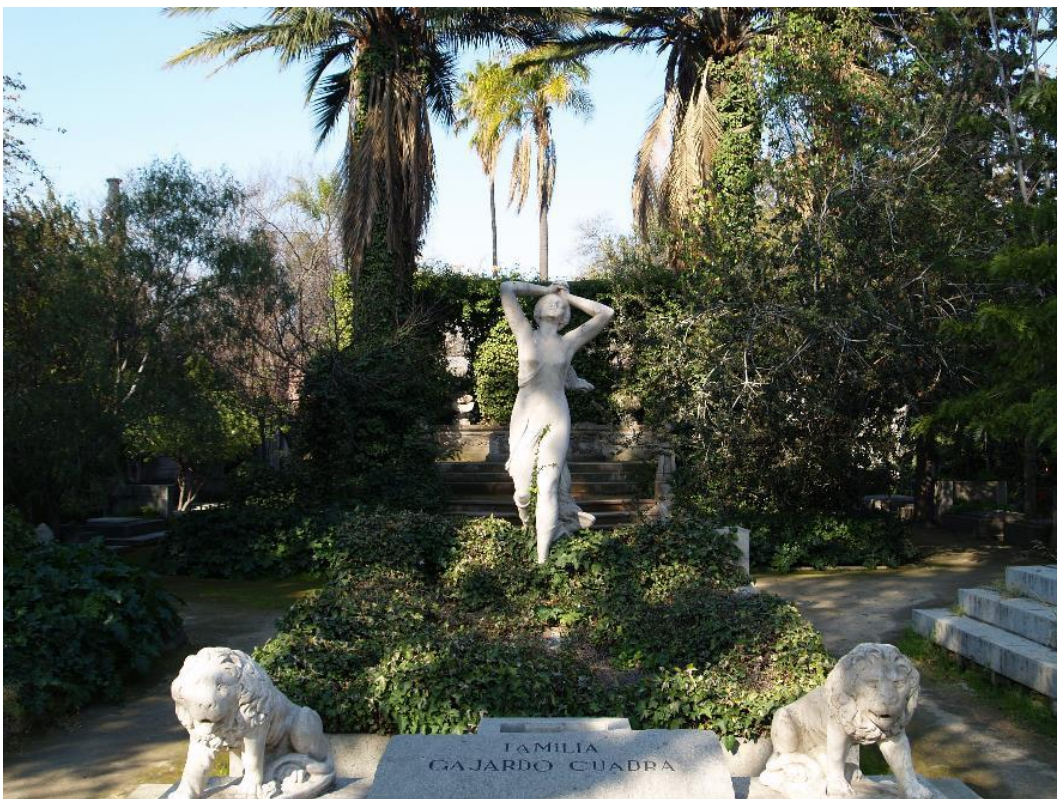
Cementiri de la Pobla del Duc.

Cementiri Presbítero Maestro, Lima, Perú.

Cementiri de San Diego, Quito, Equador.

Cementiri General de Santiago de Xile.

Cementiri de San Michele, Venècia.

Cementiri Llull

El projecte «Cementiris» va fer la seva primera exposició al Centre d'Art Contemporani Casal Solleric de Palma, durant els mesos de maig a setembre de 2022. A les pàgines següents presentem una sèrie d'imatges amb algunes de les facetes de l'exposició «Cementiri Llull», celebrada al Casal Solleric.

Instal·lació de l'exposició «Cementiri Llull» al Casal Solleric (Palma).

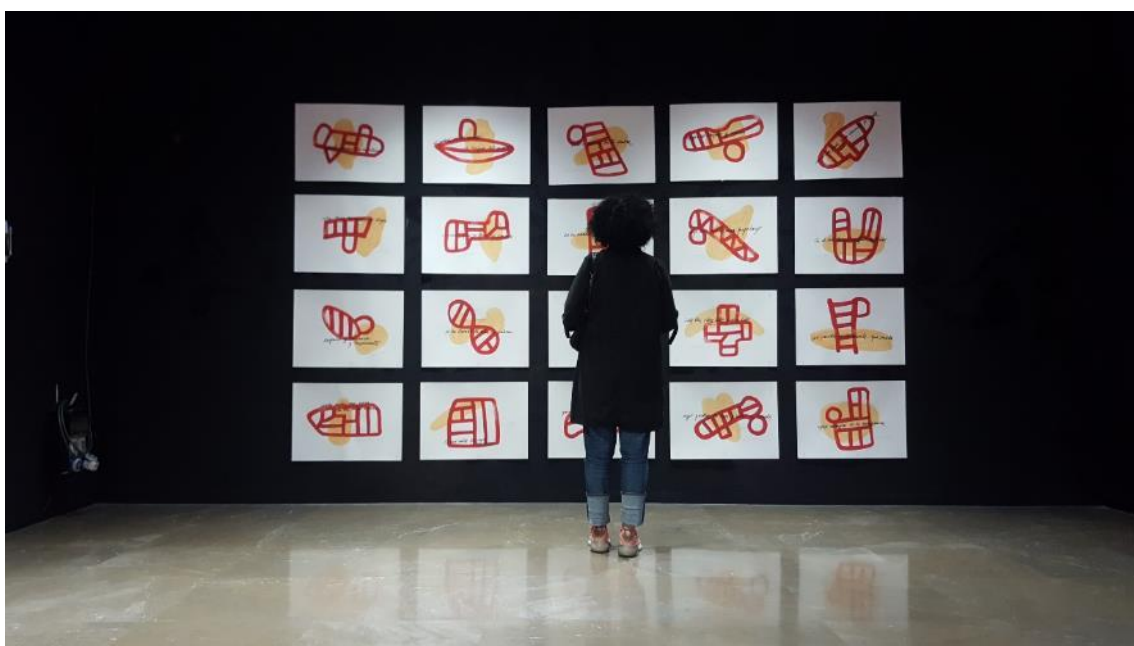
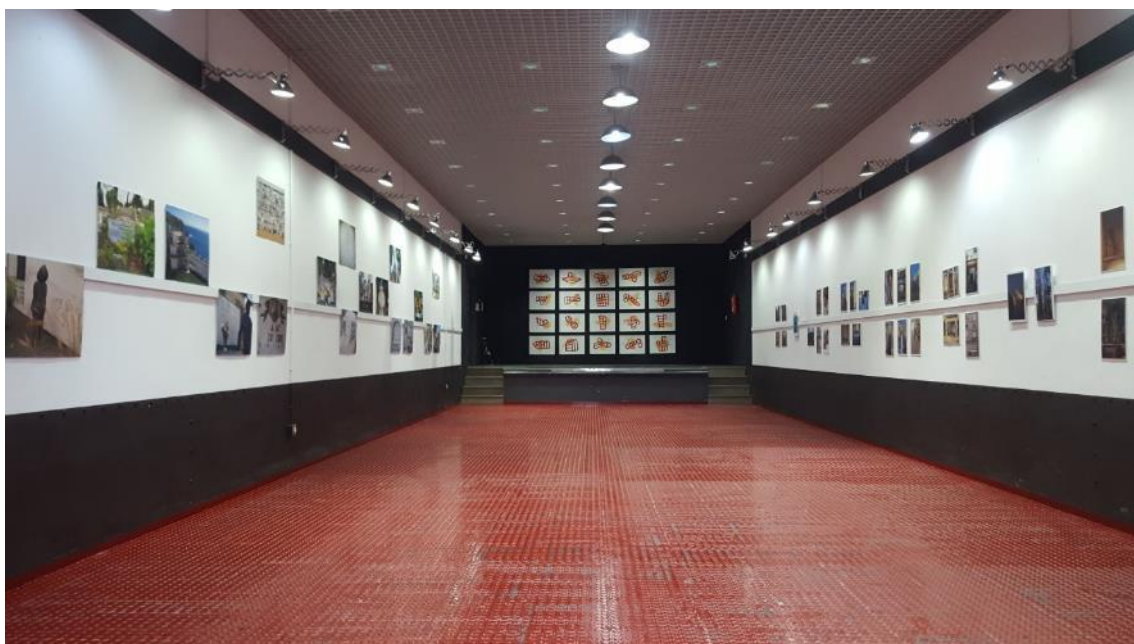

Parets amb obres de l'exposició «Cementiri Llull» al Casal Solleric (Palma).

Cementerio Miguel Hernández

El projecte «Cementiris» va fer una segona exposició a la sala d'exposicions del Banc d'Espanya a Jaén.

L'exposició «Cementerio Miguel Hernández» es va presentar a la sala d'exposicions del Banc d'Espanya, instal·lacions del govern municipal de Jaén, entre els mesos de març i juny de 2023. Va ser un veritable èxit de públic i hi van col·laborar la Universitat de Jaén i diverses associacions de la ciutat.

Cimitero Pasolini

El projecte «Cementiris» va fer una tercera exposició a la Galleria Studio Cenacchi de Bolonya.

L'exposició «Cimitero Pasolini» es va poder veure a la Galleria Studio Cenacchi de la ciutat de Bolonya (Via Santo Stefano, 63), entre els mesos d'octubre i novembre de 2023. Va tornar a ser un èxit de públic, hi van col·laborar la Universitat de Bolonya i diverses associacions de la ciutat i va rebre nombroses visites de grups de professionals i estudiants. Tot seguit, es presenten algunes imatges de la mostra.

Cemitério Paulo Freire

El projecte «Cementiris» va fer una quarta exposició a la sala Quase Galeria Espaço T de Porto (Portugal) i, posteriorment, a la sala d'exposicions de la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació de la Universitat de Porto.

L'exposició va tornar a ser un èxit, va tenir molt bona acollida del públic, hi van col·laborar la FPCEUP de la Universitat de Porto, la Universitat Politècnica de Porto i la Fundação Espaço T i va rebre nombroses visites de grups de professionals i estudiants.

La instal·lació *16 flors vermelles i una clau*, que va ser presentada inicialment a Quase Galeria / Fundação Espaço T de Porto (Portugal), va servir de referent per inaugurar la celebració del 50è aniversari de la Revolució dels Clavells a la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació de la Universitat de Porto.

Cementerio Almodóvar

El projecte «Cementiris» va fer una cinquena exposició a Almagro i més tard va itinerar a les localitats de Campo de Calatrava (La Mancha) i Ciudad Real.

Referències

- HUERTA, R. (2015). *La ciudad y sus docentes. Miradas desde el arte y la educación*. Universitat Oberta de Catalunya (UOC).
- HUERTA, R. (2018). «Fear and Body. Art and Media Projects for Teacher Training». *Acta Didactica Napocensia*, 11 (3-4), pàg. 115-124. <https://doi.org/10.24193/adn.11.3-4.9>.
- HUERTA, R. (2019). *Arte para primaria*. Universitat Oberta de Catalunya (UOC).
- HUERTA, R. (2020). «El tema de la muerte para hablar desde el feminismo a futuras maestras». *Cartema*, 8, e37585. <https://periodicos.ufpe.br/revistas/CARTEMA/article/view/248429/37585>.
- HUERTA, R. (2021). *Cementerios para educar*. McGraw-Hill.
- HUERTA, R. (2021). «Death. Art Education for Teacher Training in the Museum». Dins J. M. ROMERO et al. (eds.). *Escenarios educativos investigadores: hacia una educación sostenible*, pàg. 130-143. Dykinson.
- HUERTA, R. (2022). «Diseño gráfico para formar al profesorado de Primaria». *Grafica*, 10(19), pàg. 41-53. <https://doi.org/10.5565/rev/grafica.212>.
- HUERTA, R. (2022). «La memoria. Investigación basada en las artes para la formación del profesorado». *Arte, Individuo y Sociedad*, 34(1), pàg. 27-45. <https://dx.doi.org/10.5209/aris.70081>.
- HUERTA, R. (2023). «Memòria i patrimoni mitjançant la investigació educativa basada en les arts. "Cementiri Lull" al Casal Solleric». *Temps d'Educació (TE)*, 64, pàg. 153-171. <https://doi.org/10.1344/TempsEducacio2023.64.10>.
- HUERTA, R. (2023). «Artivismo y creatividad en la formación docente: cementerios, arte y literatura». *Arte y Políticas de Identidad*, 29, pàg. 65-86. <https://doi.org/10.6018/reapi.598721>.
- HUERTA, R. (2023). *Pasolini Cemetery / Cimitero Pasolini*. PUV.
- HUERTA, R. (2024). «Art, photography and museums for senior students». *Arts & Communication*, 2(1), pàg. 1740. <https://doi.org/10.36922/ac.1740>.
- HUERTA, R. (2024). *Educar con imágenes*. McGraw-Hill.
- HUERTA, R.; LAMBERT, F.; LOPES, A. (2023). *Cemitério Paulo Freire*. Universidade do Porto.
- HUERTA, R.; MORENO, I. (2023). *Cementerio Miguel Hernández. Acción artística de Ricard Huerta sobre el Cementerio de San Eufrasio de Jaén*. Universidad de Jaén.
- HUERTA, R.; PANCIROLI, C. (2023). «La belleza de la muerte. Patrimonio y memoria en la formación pedagógica». *Revista Gearte*, 10, pàg. 1-29. <http://dx.doi.org/10.22456/2357-9854.129293>.

7

**Sèrie *Alfabet Tàpies*,
25 pintures a partir de
textos d'Antoni Tàpies**

Ricard Huerta

Seguidament presentem les 25 pintures que componen la sèrie *Alfabet Tàpies*, un alfabet en el qual s'incorporen frases de l'artista, que va escriure textos ben interessants. Hem seleccionat alguns textos breus de la seva producció per interpretar-los gràficament, amb pintures sobre paper, i generar així un alfabet dedicat a Tàpies. Si la cultura catalana té referents universals, un d'ells és sens dubte l'artista Antoni Tàpies. La dimensió de Tàpies és tan impressionant com important ha estat des de sempre la seva lluita en defensa de l'art modern i dels drets humans. El fet de ser un dels pintors més cotitzats del món ens descobreix un tret identificador de la transcendència del seu treball, així com la seva promoció arreu del planeta. Durant una llarga conversa amb Tàpies, vaig poder conèixer més de prop el personatge, l'home, l'artista. La conversa anava més enllà de l'entrevista habitual, ja que celebràvem el 75è aniversari del nostre artista. L'univers personal i el món menys divulgat de l'amo dels signes, tal com el va qualificar Cirici Pellicer, són alguns dels paratges en els quals indagarem en aquella ocasió. L'univers dels seus pensaments, el seu món quotidià, el seu dia a dia, tant en els seus records com en els seus dissenys. Parlarem amb Tàpies al seu estudi, al barri barceloní de Sant Gervasi. Ens va rebre amable i grat. L'espai dissenyat per Coderch l'any 1963 proporciona un escenari adequadíssim per a la conversa íntima, ja que l'arquitectura ha modelat en aquest àmbit un marc propici per a la meditació i la reflexió. Amb bon humor i una potent dosi d'energia, s'allargassà

una conversa que ens va permetre aventurar-nos durant unes hores dins del paisatge habitual d'Antoni Tàpies:

Antoni Tàpies fa 75 anys el dia 13 de desembre. Com ha pensat celebrar el seu aniversari?

—A casa no se solen celebrar per regla general ni els sants ni els aniversaris. Però aquesta vegada se n'han assabentat els dels mitjans de comunicació, i tres galeries que són al mateix carrer de Barcelona em dediquen exposicions simultànies. És una manera de celebrar-ho.

Procedent d'una família de llibrers i editors. Ja el seu besavi va obrir una llibreria el 1865.

—Tota la vida he estat envoltat de llibres i he sentit parlar-ne. No solament del contingut, del que està escrit, sinó també de l'aspecte físic del llibre, que també està molt relacionat amb l'art. L'art de la tipografia, l'art de l'enquadernació, els papers... El llibre com a objecte. He arribat a crear com a mínim dues biblioteques, la que vaig donar a la Fundació i la meua pròpia.

El seu avi Francesc Puig també va ser llibreter, a més de regidor a l'Ajuntament de Barcelona.

—Un home amb una personalitat d'aquelles típiques de Barcelona. Molt bon català, en la seva època d'un partit que es podria dir de centredreta, de la Lliga Regionalista fundada per Cambó, de la qual també va ser un dels caps.

Això el va portar al terreny de la política local de Barcelona. Va ser regidor durant 30 anys, i també primer tinent d'alcalde, com el meu besavi, que ho va ser durant l'Exposició Universal de Barcelona del 1888, quan es va fer el parc de la Ciutadella.

Una família dedicada a la cultura i a la política.

—En certa manera a la política, sí. Tots aquests avis eren per part de la meva mare. El meu pare era advocat, molt amic del Josep Tarradellas, i va estar lligat a algun ambient polític. El bufet d'advocat el tenia amb Lluhí, que va ser ministre de la República, sent català com era!, i també amb un altre advocat que va ser president del Tribunal de Cassació de Catalunya. Potser, per això, el meu pare en veure la manera de manejar-se els polítics de prop no va voler intervenir-hi mai. No em va estimular gens cap a la política. Després ja va venir la Guerra Civil i ja no se'n podia fer. Gairebé 40 anys sense activitats polítiques. Això no vol dir que cadascú no tingués les seves idees, eh?

El seu pare no volia que es dediqués a la pintura.

—Ho trobo natural. Ell era advocat, tenia un despatx. Li hauria fet gràcia que el seu fill gran fos advocat, i va fer oposició. El vaig creure i en acabar el batxillerat vaig fer quatre anys de la carrera de Dret a la universitat. Vaig arribar a matricular-me del cinquè curs, però llavors vaig tenir la sort que em van donar una beca de l'Institut Francès

de Barcelona. Eren unes beques molt maques per viure a París. No comportaven cap obligació per part del becari, i això va ser una excusa per poder tenir passaport en una època que no el donaven a tothom. Vaig poder sortir d'aquest país que vivia tan tancat en aquell moment, semblava tan negre tot... Jo era un jove inquiet, amb una inquietud provocada no solament per les circumstàncies històriques que vivíem, sinó també per la meva qüestió personal. Vaig estar molt malalt, dos anys al llit, i això em va donar molt de temps per pensar. El que passava llavors a Espanya i a Catalunya concretament era una cosa molt dramàtica i dolenta per als catalans. Poder anar fora, poder documentar-me millor, tenint en compte la propaganda que se'ns havia fet durant els primers anys de la dictadura... Quan va començar la guerra jo tenia dotze anys. Se'ns va *matxacar* dient que les democràcies eren dolentes, que els parlaments eren una olla de grills on la gent es matava, i les discussions polítiques eren fatals. Jo en aquell moment no sabia què era una democràcia. Més aviat pensava que podia ser una cosa dolenta. Poder anar-me'n a París, i poder anar a les llibreries i documentar-me una mica, em va ser molt útil.

Tàpies fa valoracions de la realitat cultural.

—Hem viscut etapes diferents. A la dictadura passarem un període molt negre, contrari a tot. Moltes vegades, una galeria de Madrid em feia alguna exposició buscant quadres d'aquí i

d'allà, i jo no hi anava expressament perquè no volia tenir contacte amb els castellans. En arribar la democràcia, tot això va canviar molt. Haver entrat en la democràcia i ser una mica *novatos* també ha portat alguns defectes. De vegades, hi ha com un excés de voler donar veu de tot i a tothom. En una democràcia, tothom pot parlar. En el món de l'art tothom parla, de teatre, de pintura. I està bé que tothom tingui dret a parlar, és perfecte, però això hauria d'anar acompanyat de crítiques molt severes i selectives, sabent cadascú estar al seu lloc i triar el millor del millor. Els polítics tendeixen a acontentar a tothom en to populista. Això em sembla una *novatada* de la democràcia. La democràcia ha de ser rigorosa. La cultura viu una mica aquests dos pols del despotisme d'una banda i de l'anarquia de l'altra. Com en totes les coses de la vida s'ha de mirar de trobar un equilibri.

Li preguntem per la Teresa, que apareix en molts dibuixos seus, fins i tot li ha dedicat algunes obres.

—Sí, la Teresa ha estat essencial. És molt entregada amb els altres. No m'està bé dir-ho a mi. Si ella em sentís no li agradaria gens que ho digués. És una persona d'una moral molt estricta, però no la rígida, no la moral que ensenyaven a les escoles d'aquí a l'època de la dictadura, sinó una moral molt més oberta, amb uns valors essencials. Un dels valors que té ella és viure pels altres, entregar-se als altres, ajudar els altres. La seva missió en aquest cas és ajudar-me a mi, ajudar els

fills. I això va acompanyat del fet que és molt sensible, tant per a la música com per a la pintura. Ella de seguida veu les coses que sobresurten, és molt selectiva, i també molt interessada en temes de saviesa, especialment d'Orient. Ella s'ha arribat a formar una petita biblioteca de temes sobre el budisme zen, l'hinduisme, les religions orientals. M'ha ajudat molt, perquè jo paral·lelament amb ella sempre m'he interessat molt per aquestes qüestions i ens ha anat molt bé poder comentar els temes i discutir-ne.

Teresa també comença amb T, com Tàpies.

—Jo les utilitzo, la A i la T, que a la vegada volen dir Antoni Tàpies, o Antoni i Teresa.

Li agradava raonar, i escriure, per defensar els seus arguments.

—Jo he escrit alguns llibres de teoria de l'art, però en realitat no enraono gaire de la meua obra. Ho comento perquè de vegades m'ho pregunten. Procuo parlar de temes culturals generals, de l'evolució que ha anat fent l'art contemporani. Hi ha molta gent que encara no ha entrat en l'art modern. Són onades, amb moments més eufòrics. He mirat de contribuir escrivint articles als diaris. Vaig començar a escriure a *La Vanguardia* en castellà, perquè no es podia fer només que en castellà. Però jo parlava sempre amb l'esperit de la cultura catalana. Parlo més d'altres que de mi mateix. A l'últim llibre que he escrit explico la gran influència que ha

tingut la descoberta i el millor coneixement de l'art d'altres civilitzacions. Semblava que la bellesa va néixer a Grècia, va passar per Roma, després se'n va anar al Vaticà, i després de Lluís XIV ja s'ha acabat. Tota la resta eren bajanades o coses de gent primitiva que no sabia res. I ara s'està veient que fins i tot fa vergonya parlar d'arts primitives en tant que les arts que coneixem per primitives han tingut uns artistes refinadíssims. La cal·ligrafia xinesa i japonesa té ara una importància enorme. Va influir moltíssim en els artistes de l'expressionisme abstracte americà, quant a signe gestual, sobretot a la banda de San Francisco i Los Angeles que estan pròxims a Orient. Jo he tingut influències variades, però alguna de molt important ha estat la de l'Orient Llunyà, no solament com a tècnica de tinta, sinó també per l'espiritualitat.

A dinou anys va passar una llarga temporada al llit recuperant-se d'una lesió pulmonar. Va veure en algun moment de molt a prop la mort?

—Sí, és clar. No parlo gaire d'això, perquè sempre sembla que et fas l'interessant, però sí que la vaig viure bastant de prop. Hi va haver un moment en què la lesió pulmonar em va produir una mena d'atac de cor, que em va portar a les portes de la mort. A casa, com que la mare era molt religiosa, junt amb el metge van cridar un capellà que em va donar allò que en diuen l'extremunció. Jo ho presenciava mig adolorit, però tenia la impressió, amb la vista, que m'acomiadava de la família.

Almenys m'ho creia, que estava a les portes de la mort. I això segur que influeix.

Les seves ganes de viure, van eixir reforçades d'aquell cop?

—Sí, sí. Valorar més la vida. Però considero que no és dolent que la gent tingui també la presència que tot canvia, que tot és efímer i que tot mor a la llarga. Si la gent hi pensés una mica més en tot això, potser la convivència humana seria una mica més tranquil·la. El fet de tenir la mort molt a prop sembla que pot crear un clima de pessimisme, però no és així. Fins i tot seguint algunes teories dels budistes, la idea de vida i de mort no són coses antagòniques. La realitat és la que és.

Li perjudica la salut estar treballant en una pintura i no veure els resultats desitjats?

—Amb això pateixo bastant. Fins i tot estic una mica com angoixat. Sempre tinc la sensació que fallo les coses, que no trobo exactament el que voldria. Amb la meva experiència de tants anys, reconec que pot ser bo això, perquè això m'ha anat estimulants per mirar de superar-me i fer-ho millor (*torna a riure*). Però de vegades és molt desagradable, pateixo molt. Faig la sensació de ser segur, de tenir les idees clares, i no, no les tinc gens clares. Molt angoixat, me'n recordo sempre d'aquell pintor xinès que deia que es pot fer una gran obra amb un interès molt profund només amb una sola pinzellada. M'ho vaig ficar al cap i cada dia començo fent

una sola pinzellada i sempre l'esguerro. I tota la resta són correccions, sempre estic corregint el que he començat.

Fa un temps se li va detectar una insuficiència coronària i el metge li va recomanar calma.

—Sí, però va ser una cosa una mica especial. Vaig estar un parell d'anys medicant-me i fent una mica de repòs per la por que em passés alguna cosa al cor, i després va resultar que és una cosa que en diuen «fals positiu». O sigui, em feien una prova d'esforç, o em miraven el cor a través d'algunes provés i sortia positiva, o sigui, que estava malament jo. Però resulta que de vegades els surten el que en diuen falsos positius. El que els feia la sensació que em provocaria un atac de cor era que tenia dolor a les vèrtebres, a l'esquena, reumàtiques. En canvi de moment, toquem fusta, m'aguanto.

A vegades escriu textos sobre el llenç. Aquests textos neixen en el moment de pintar sobre el quadre, o estan previstos abans de començar?

—Algun està previst abans de començar. Jo tinc moltes maneres variades de posar-me a treballar, una consisteix a venir expressament a l'estudi sense saber el que vull fer. Una cosa purament experimental, començo a barrejar material, vaig fent proves, vaig fent experiències, fins que trobo una cosa que em sorprèn o que em condueix a una altra cosa, creant associacions d'idees. Les escriptures que incloc poder sortir a vegades d'algun llibre,

d'alguna idea que m'agrada, que me l'apunto. A vegades, escric coses que no volen dir res, creo un conflicte en l'espectador, com un llenguatge secret i misteriós. Això també és una de les claus de la meua obra: la presència del misteri. Els espectadors de les obres d'art haurien d'imbuir-se d'aquesta idea que estan davant d'un misteri, que no vol dir un misteri per arribar a descobrir el més enllà, una vida sobrenatural, sinó que és un misteri per ell mateix, la presència grandiosa, silenciosa, del misteri i del miracle de la vida. I tot això per què t'ho deia?

Pels textos als quadres, pel seu significat.

—Fins i tot hi ha vegades en què els textos signifiquen alguna cosa, o bé són una frase concreta. A vegades els escric a l'inrevés, com Leonardo quan escrivia.

Amb quin estri redacta els seus textos teòrics, amb llapis, bolígraf, a màquina, amb l'ordinador?

—Escric amb llapis i goma d'esborrar, perquè corregeixo moltíssim. Abans la goma no la utilitzava gaire, però, caram!, sortien uns manuscrits tan bruts i tan plens de correccions que vaig decidir d'esborrar. Després, tinc una secretària que m'ho passa a un ordinador. Jo no m'he posat mai davant de l'ordinador. Com que tinc problemes amb la vista, fa un parell d'anys que m'han retirat el carnet de conduir, no hi veig bé. Hi veig bé si et miro a tu i faig un recorregut general, però en una

imatge fixa en un punt, com és l'escriptura o alguna cosa molt petita, perdo molt la visió, i això fa que fins i tot els textos quan me'ls passen a màquina me'ls fan amb una lletra ben grossa perquè els pugui llegir bé. Però jo no ho he fet mai, això de teclejar un ordinador, no sé ni com funciona.

Vostè és molt pròxim a Robert Motherwell.

—Molt. Vam arribar a ser molt amics. Motherwell és el més europeu dels americans, el que més s'interessava pel que fèiem aquí a Europa. Ell em tenia molta estima, i jo també a ell.

El va ajudar a introduir-se als Estats Units?

—Jo vaig tenir la sort de fer la primera exposició organitzada precisament per un català: Josep Gudiol, un gran estudiós de la pintura medieval catalana. Gudiol va haver que fugir de Catalunya durant la guerra i va anar a viure als Estats Units, i hi va fer amics. Havia publicat estudis sobre l'art romànic i gòtic català, i també dels grans artistes castellans, especialment de Goya, del qual ha escrit una obra molt important. Ara ja és mort. Ell coneixia el que jo feia des del principi i m'hi va posar en contacte. Era a més el director de l'Arxiu Mas de fotografia d'aquí de Barcelona, on tenien la idea de reunir fotogràficament tot l'art espanyol. La primera exposició als Estats Units va sortir gràcies a Gudiol, i va succeir que la va veure Martha Jackson, una senyora que era marxant a Nova York, a

qui també li va interessar. Llavors em va convidar a la seva galeria.

A París va conèixer Picasso.

—Essencialment, el que em va impressionar més va ser conèixer Picasso. A Miró ja l'havia conegut aquí a Barcelona. Miró és un dels artistes amb qui després vaig tenir millor i més amistat. El tenia més a prop, fins i tot quan va fer la Fundació em va demanar que fos dels primers patrons. Picasso estava una mica més distant, era un fenomen humà tan important que vaig procurar de conèixer-lo.

Amb Picasso sí que parlarien de comunisme, a causa de la seva vinculació al PSUC.

—No et pensis. Amb Picasso més aviat havíem parlat de temes artístics, del que feien els altres col·legues. Vam coincidir a criticar els pintors comunistes. La cultura dels comunistes és a vegades completament contradictòria, i hi havia gent que s'hi oposava. A banda que jo mai vaig ser militant del PSUC, només simpatitzant. I vaig defensar el PSUC fins que amb la democràcia es va poder legalitzar. Perquè al principi no els volien, eh? Compte. Van tardar bastant a acceptar la legalització del Partit Comunista.

La seva experimentació amb els materials és constant. Suposo que per a vostè experimentar és una necessitat.

—És la necessitat de trobar efectes perquè modifiquin la consciència de

l'espectador per poder veure la realitat d'una manera més profunda. Hi ha moltes tècniques d'aquestes de fer variar la consciència quotidiana. Per arribar a aquesta realitat profunda hi ha religions, hi ha savieses que tenen la seva tècnica: l'hinduisme, el ioga. Practicant el ioga tu pots tenir una certa clarividència. N'hi ha moltes altres. El zen, la meditació del zen és això. Hi ha fins i tot en el cristianisme. Per això, a vegades dic que la creació artística té alguna cosa a veure amb el treball del que han fet els místics, de la introspecció, de treure's de sobre tota la càrrega de la visió banal de les coses, i veure la realitat tal com és en el fons. Sempre vivim distrets, vivim en una realitat artificial, creada per les necessitats industrials, pel comerç, per moltes necessitats que són fora de la naturalesa. Poder tornar a recuperar la nostra pròpia, l'autèntica naturalesa pot ser un bé per als homes. Trobar aquestes fórmules que et portin la ment a descobrir la vertadera naturalesa, per a mi, és un lloc essencial de l'art.

És necessari tancar-se i ser un solitari per fer qualsevol obra amb tranquil·litat?

—A la nostra feina hi ha una part artesanal que vol hores de treball, i com que jo especulo molt amb la comunicació que donen els mateixos materials... Treballo molt amb aquest material, que és pols de marbre barrejat amb una resina sintètica, que me l'he buscada instintivament i que s'asseca molt de pressa. Això m'obliga a

treballar molt de pressa. Per començar un quadre he de saber que tinc com a mínim una setmana al davant en què no vindrà ningú a molestar-me, perquè, si no, el material se'm faria malbé. Això m'obliga a estar una mica sol. M'aïllo totalment. Em ve un ajudant, que sempre el tinc a punt, perquè això pesa molt. Tot el que és referent al pes m'ho soluciona aquest senyor.

Quan pensa en un quadre, ja el té plantejat, o es deixa emportar pels materials?

—En realitat, el que faig és crear-me com un clima al voltant meu, una atmosfera, que no la puc donar en qualsevol quadre. Això em passa molt amb els dibuixos, que són papers més petits i puc fer més de pressa. Faig tres dibuixos avui, i veig que en faig tres i no surt el clima que hi vull donar, i n'afegeixo un quart, i un cinquè... Aquesta sèrie que tinc aquí, tenia idea de fer-ne tres, i en vaig fer 30 al final, per completar aquesta atmosfera que m'agrada donar-hi. Més que fer les obres d'una en una, diria que estic creant uns conjunts, vaig omplint l'estudi, quan l'estudi està ple, llavors més o menys té el sentit que jo volia donar-li.

En aquest sentit, vostè pensa com un gravador, amb la sèrie com a conjunt.

—Sí, potser sí. No ho havia pensat mai. N'he fet tants de gravats que em trobo bé en aquest clima general que pot crear el gravat.

Referències

HUERTA, R. (2013). «En el nombre del padre. Conversación con Antoni Tàpies». *Invisibilidades. Revista Ibero-Americana de Pesquisa em Educação, Cultura e Artes*, 5, pàg. 67-79. <https://doi.org/10.24981.16470508.5.7>.

Pintures de la sèrie *Alfabet Tàpies*

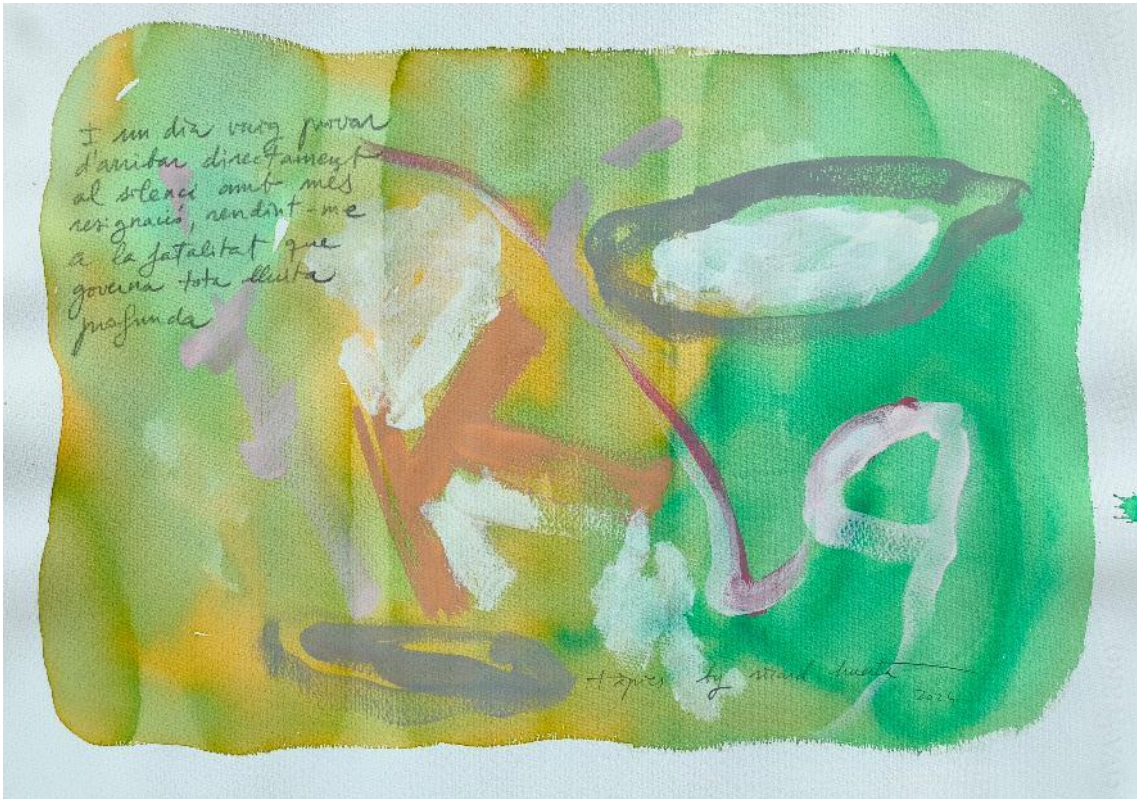

Pintura de Ricard Huerta en homenatge a Antoni Tàpies. De la sèrie *Mestres & Mestres*.
Tècnica mixta sobre llenç.

